

Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı: 7/3 2018 s. 1500-1537, TÜRKİYE

Araştırma Makalesi

GÖNENLİ YAHYA b. BAŞŞÎ'NİN MEVLİD'İ VE SÖZ VARLIĞI ÜZERİNE*

Şükrü BAŞTÜRK**

Geliş Tarihi: Haziran, 2018

Kabul Tarihi: Eylül, 2018

Öz

Oğuzcaya dayalı olarak gelişen Eski Anadolu Türkçesinin Türk dili tarihi içinde önemli bir yeri vardır. Özellikle Beylikler döneminde beylerin yazar ve şairleri Türkçe yazmaya sevk etmesiyle hem Türkçe yazılan eserlerin sayısı artmış hem de Oğuzca yazı dili olma yolunda önemli adımlar atmıştır.

Bu Türkçe eserlerin başında, sanat amacı gütmeyen, halk için sade dille yazılan mevlitler gelmektedir. Hz. Muhammed'in doğumunu, hayatını, mucizelerini ve ölümünü konu alan bu manzum metinler, gerek konuları gerekse yazıldıkları dönemin söz varlığını ortaya koymaları açısından dil tarihimizde ayrı bir öneme sahiptirler.

Bu çalışmamızda 15. yüzyıl şairlerinden Yahya b. Bahşî ve *Mevlid*'i tanıtılarak, *Mevlid*'in söz varlığı ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Sözcükler: Eski Anadolu Türkçesi, Mevlit, Gönenli Yahya b. Bahşî, Söz Varlığı.

ON THE MAWLID OF GÖNENLİ YAHYA b. BAŞŞÎ AND ITS VOCABULARY

Abstract

The Old Anatolian Turkish, which developed on the basis of Oghuz language, has an important place in the history of Turkish language. Especially during the period of principalities, both the number of works written in Turkish increased and also the Oghuz language took important steps to become a writing language by encouragement of writers and poets to write in Turkish by the governors.

Most important of these Turkish works are mawlid (the Islamic memorial ceremonies) written in plain language for the common people without any artistic concerns. These poetic texts about his holiness Muhammad's birth, life, miracles and death have a special significance in our language history in terms both of their subjects and of exhibiting the vocabulary of the period in which they were written.

The present study aims to introduce the poet of Yahya b. Bahşî and Mawlid (the Islamic memorial ceremonies) and reveal fundamental vocabulary of Mawlid.

Keywords: Old Anatolian Turkish, Mawlid, Gönenli Yahya b. Bahşî (from the town of Gönen), Vocabulary.

* Mevlid (Giriş-İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin-Tıpkıbasım) yayına hazırlanmış olup basım aşamasındadır.

** Öğr. Gör. Dr.; Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi ABD, basturk@uludag.edu.tr.

1. Giriş

Mevlit, Arapçada herhangi birinin doğduğu zamana ve Hz. Muhammed'in doğduğu eve denilmektedir (Pekolcay, 1950, s. 1). Türkçede ise Hz. Muhammed'in doğumunu, hayatını anlatan mesnevi ve bu mesnevinin okunduğu dinî tören manalarında kullanılmaktadır.¹

Hz. Muhammed'in doğum günü vesilesiyle düzenlenen anma törenleri zamanla mevlit olarak anılmaya başlanmıştır. Mevlit törenlerinin görkemli bir şekilde tertip edilerek kutlanması ilk olarak Fâtımîler devrinin sonlarına doğru Mısır'da görülmektedir. Bu kutlamalara sadece halife ve eşraf katılmakta olup halka ait esaslı bir bayram teşekkül etmemiştir. Halkın, hatta bir değil birçok memleket halkının katılımıyla yapılan mevlit bayramının sünnî Müslümanlardaki ilk örneği ise 1207-1208 (604) yılında Kökbörü zamanında görülmektedir (Alyılmaz, 1999, s. 197). Osmanlı İmparatorluğunda Mevlit -Süleyman Çelebi'nin meşhur eseri *Vesiletü'n-necâtı* yazmasından sonra- III. Murat'tan sonraki dönemde kutlanmaya başlamıştır (Pekolcay, 1950, s. 1-6; Ateş, 1954, s. 3-9).

Türk edebiyatında yazılan ilk mevlit Ahmedî'nin *Mevlid*'idir (Köksal, 2011, s. 31-32). Bu eser 1407-1408 (810) yılında Süleyman Çelebi'nin *Vesiletü'n-necâtı*ndan iki yıl önce yazılmıştır. Ancak 1409-1410 (812) yılında yazılan Süleyman Çelebi'nin *Vesiletü'n-necâtı* Türk edebiyatında yazılan mevlitlerin en meşhurdur. Süleyman Çelebi'den sonra mevlit yazan şairlerin eserlerinde *Vesiletü'n-necâtı*nın şekil ve muhteva bakımından etkisi çok açık olarak görülmektedir. Ahmedî'den günümüze kadar Türk edebiyatında birçok mevlit kaleme alınmıştır (Köksal, 2011, s. 58-82).

Mevlit türü eserler içerisinde özellikle *Vesiletü'n-necâtı*, Türk dünyasının her yerinde *Kur'an-ı Kerim*'den sonra en çok sevilen ve okunan eserdir. Günümüzde de hâlen özel gün ve gecelerde (doğum, sünnet, düğün ve ölüm) saygı, hürmetle okunmakta, okutulmaktadır.

Türk edebiyatındaki mevlitlerin birçoğunun İznik, Bursa, Balıkesir çevresinde yazıldığı görülmektedir. Gerçekten de mevlit yazımının belli çevrelerde, o çevrenin oluşturduğu gelenek ve birikimle geliştiği dikkatlerden kaçmamaktadır. Hatta bu hususta mektepler olduğu dahi rahatlıkla söylenebilir. Bursa ve çevresinde yetişen yazarların fazla olmasında Süleyman Çelebi'nin etkisi olmakla birlikte bunu sadece onun etkisiyle açıklamak zordur. Özellikle Emîr Buharî bağlıları ile sadece Bursa'da ve belli bir dönemde değil, her yerde ve her dönemde Nakşibendî tarikatı müntesiplerinin de mevlit yazmaya bir vecd ve iştihak hâlinde sarıldıkları tespit edilmiştir. Bir de Bursa'da köklü bir tasavvuf geleneğinin olması gibi iki gerekçeye

¹ http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5afca7a28cb5f0.48978844

bağlamak doğru olacaktır (Köksal, 2011, s. 27-28). Üzerinde çalıştığımız *Mevlid*'in yazarı Yahya b. Bahşî de Bursa'daki Emir Sultan dergâhında yetişmiş şairlerden biridir.

2. Bahşî'nin Hayatı

15. yüzyıl Türk tasavvuf edebiyatının önemli şairlerinden biri olan Yahya b. Bahşî'nin hayatı hakkındaki bilgiler sınırlıdır. Kütüphane kayıtlarında ve kaynaklarda adı; Yahya b. Bahşî b. İbrahim Rumî Gönenî, Yahya b. Yahşî, İbn Bahşî, Muhyiddin, Fahreddin Yahya el Gönenî, Tuzlalı, Kuzlalı, Tuzlavî Yahya Efendi olarak geçmektedir (Liman, 2008, s. 9). Bahşî'nin nerede ve ne zaman doğduğu da kesin olarak bilinmemekte bazı kaynaklarda Gönenli olduğu, bazı kaynaklarda da Tuzla'da müderrislik yapmasından olsa gerek Tuzlalı olduğu belirtilmektedir.

Dinî ve ilmî sahada kendini yetiştiren Bahşî, öğreniminden sonra müderris olmuş ve I. Murad Hüdâvendigâr tarafından kurulan Çanakkale'nin Ayvacık ilçesi, Kızılcatuzla köyündeki Murad Hüdâvendigâr Medresesinde müderrislik yapmıştır. Çok güçlü bir hafızaya sahip olan Bahşî, Kadı Beyzavî'nin tefsirini mütalaaya gerek duymadan ezbere okutmuştur (Sarı ve Karaman, 1999, s. 70). Tasavvuf eğitimi konusunda pek çok şeyhten icazet almakla birlikte son icazetini Emir Sultan'ın üçüncü halifesi olan Şeyh Lütfullah Karamânî'den almış, Tuzla'da vaazlarıyla halkı irşada çalışmıştır.

Bahşî, ilmî derinliği ve vaazlarının tesiriyle döneminde kısa zamanda tanınmıştır. II. Bayezid'in davetine, Lütfullah Efendi'nin yanında Yenişehirli Hacı Halife ile birlikte katılmış ve Cuma namazını birlikte kılmışlardır. II. Bayezid, Cuma namazı sonrası Lütfullah Efendi'den vaaz vermesini istemiş; Lütfullah Efendi de kürsüye Bahşî'nin çıkmasını önermiştir. Bahşî, vaazında Meryem suresini tefsir etmiş ve vaazın tesiriyle halk gözyaşlarını tutamamıştır. Sultan, bu vaazdan sonra Bahşî'ye ihsanlarda bulunmuştur (Hızlı ve Yurtsever, 2000, s. 221).

Bursa'daki Emir Sultan dergâhında Lütfullah Karamânî'nin ölümünden sonra damadı Davut Efendi ve daha sonra da oğlu Abdurrahman Efendi genç yaşta post-nişîn olmuştur. Bazı kimseler, Abdullah Efendi'nin genç olduğunu, irşat yeteneğinin olmadığını ve post-nişînlik görevini yerine getiremeyeceğini düşünerek Bahşî'yi dergâhın post-nişînliğine getirmişlerdir. Ancak Bahşî, bir gün vaaz verirken dili tutulmuş ve "*Müslümanlar, bize böyle bir hâl oldu.*" diyerek kürsüden inmiştir. Bahşî, Emir Sultan dergâhındaki post-nişînlik görevinde başarılı olamayıp bu görevi bırakmıştır (Hızlı ve Yurtsever, 2000, s. 194; Kara ve Atlansoy, 1997, s. 44). Bahşî, *Menâkıbu'l-Cevâhir* adlı eserinde Allah dostlarının ve halifelerinin vefat etmeleri ve kendi devrinde yaşayan seccâde-nişînlerin dünya işiyle meşgul olup din yolunda gayretsiz olmaları sebebiyle o yüce makamda duramayıp Gönen'e geldiğini belirtmektedir.

Bahşî'nin doğum tarihi kesin olmadığı gibi ölüm tarihi de kesin değildir. *Menâkıbu'l-Cevâhir*'i 1525-1526 (932) yılında telif etmiştir ve eserinde yaşlandığını, ölümünün yakın olduğunu belirtmektedir. Bu tarihlerden hareketle Bahşî'nin 16. yüzyılın ilk yarısında vefat ettiğini söyleyebilmek mümkündür.

Kabri, Çanakkale'nin Ezine ilçesi Yaylacık köyünde bulunan Yahya b. Bahşî Yaylacık köyü ve çevresinde Yahya Dede olarak bilinmektedir. Türbesi, bugün hem bölge halkınca hem de bölge dışından gelenler tarafından yoğun olarak ziyaret edilmekte ve halk tarafından hakkında birçok menkıbe anlatılmaktadır (Kılınç, 2004, s. 96).

3. *Mevlid*'in Tanıtılması

Bahşî, *Menâkıbu'l-Cevâhir* adlı eserinde "*Fe-emmâ sâbıkân zamân-ı mâzide Resûl hazretinüñ şallallahü 'aleyhi ve sellem mevlüdini te'lif eyleyüp...* (117a)" diyerek mevlit yazdığını belirtmekte; *Mevlid*'in Süleymaniye nüshası 44a'da da bu eserin ismini *Mevlûd* olarak vermektedir.

Her ki diler bu şevâbı kazana
Bir du'â ide *mevlûd* yazana

Beyazıt nüshasında *Mevlid*'in yazılış tarihine ilişkin herhangi bir bilgi yokken Süleymaniye nüshası 44a'da eserin yazılış tarihi Hz. Muhammed'in doğduğu gün ve ayda 893 yılı olarak verilmektedir.

Mevlûdün ayında gününde adı
Hem **sekiz yüz toksan üç** yılında idi
Gel bize de oldu bu evrâk tamâm
Hâk kabûl itsün deyen bulsun murâd

Bu tarihten hareketle Yahya b. Bahşî'nin *Mevlidi* 25 Şubat 1488 tarihinde (12 Rabiulevvel 893) tamamladığı anlaşılmaktadır.

Yahya b. Bahşî, *Mevlid*'ini Türk mevlit edebiyatına hâkim olan mesnevi nazım şekliyle kaleme almıştır. Bazı mesnevi tarzı eserlerde görülen beyit sayısına ilişkin bilgi eserde yoktur. Elimizdeki mevcut nüshalarla oluşturduğumuz tenkitli metne göre eser toplam 1527 beyittir.

Bahşî, diğer mesnevilerde olduğu gibi *Mevlid*'de aruz vezninin "*fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilât (fâ' ilün)*" kalıbını kullanmış ve eserin veznini 1526. beyitte vermiştir. Beyit sayısı fazla olan mesnevilerde aruzun bu kalıbı, kısa oluşu ve Türkçeye uyarlanışındaki kolaylık nedeniyle birçok şair tarafından tercih edilmiştir (Eroğlu, 2015, s. 39). Ayrıca Süleyman Çelebi'nin "*Vesiletü'n-necât*"ının da bu vezinle yazılması daha sonraki mevlit mesnevilerini de etkilemiştir.

Mevlid'in mesnevi beyitleri arasında farklı vezinle "*Mefâilün / mefâilün / feülün*" yazılmış beyitler ve iki kaside de yer almaktadır.

Bahşî'nin de yaşadığı dönem olan 15. yüzyılda, dönemin şairlerinin elinde aruzun olgunlaştığını söylemek mümkündür. Ama bu dönem şairlerinin eserlerinde olduğu gibi Bahşî'nin eserinde de imale başta olmak üzere bazı aruz kusurlarına rastlanmaktadır.

3.1. *Mevlid*'in Nüshaları

3.1.1. Beyazıt Nüshası

Kitap, Beyazıt Yazma Eser Kütüphanesi 5308 numarada kayıtlıdır. Sırtı koyu kahverengi meşin bir cilt içerisinde. Kitapta 1b-222a arasında beş farklı eser tespit edilmiştir.

1. 1b-72a Hacı Mustafaoğlu'nun "*Mecmaü'l Envâr*" adlı *Mevlid*'i vardır (Kültürel, 2009, s. 19).

2. 72b-75a "*Hikâyet-i Mu'cizât*" başlığıyla Hz. Muhammed'in mucizelerinin anlatıldığı bir eser bulunmaktadır.

3. 75b-135a "*Hâzâ Mevlüdü'n-Nebiyyi 'Aleyhisselâm*" başlığıyla başlayan üzerinde çalıştığımız Yahya b. Bahşî'nin *Mevlid*'i yer almaktadır.

4. 135b-208a "*Hâzâ Kitâb ü Kemâl-i Acî*" başlığıyla başlayan bir eser bulunmaktadır.

5. Dört hikâyeden oluşan bir eser vardır.

208b-210a *Hikâyet-i Dîvâne-i Şâh 'Amîd*

210a-212a *Hikâyet-i Dîvâne-i Diger*

212a-214a *Hikâyet-i Dîvâne-i Diger*

214a-220b *Hikâyet-i Râziye*

Araştırmamıza kaynaklık teşkil eden Yahya b. Bahşî'nin *Mevlid*'i mavi mürekkeple yazılmış "*Hâzâ Mevlüdü'n-Nebiyyi 'Aleyhisselâm*" başlığından sonra kırmızı mürekkeple yazılmış besmeleyle başlamaktadır. Ancak ilk 99 beyitte asıl metne dâhil olmayan ve bazı mevlitlerde gördüğümüz iki hikâye vardır (Köksal, 2011, s. 384; Günşen, 2004, s. 28; Kültürel, 2009, s. 19-20). Birinci hikâye "*Hikâye-i İslam Yahudî*" ve ikinci hikâye "*Hikâye-i Mevlid*" dir. Asıl mevlit metni 55 varaktır. Harekeli nesih yazıyla sarı aharlı kâğıda cedveli, çift sütun ve her yaprağa 13 satırlı olarak kaleme alınmıştır. Nüshada başlıklar kırmızı mürekkeple, manzum metin ise siyah mürekkeple yazılmıştır. Asıl *Mevlid* metni 79b-135a yaprakları arasında toplam 1424 beyittir. Eserin yazılış tarihi belli değildir. Müellifinin Yahya b. Bahşî olduğu *Mevlid*'de adının geçtiği bazı beyitlerden anlaşılmaktadır.

Kitabın sonunda yer alan temmet kaydından müstensihinin Ali b. Hacı Abdullâtif İbn-i İmrânü'r-Ruhâvî olduğu, istinsah tarihinin de 27 Mart 1576 (26 Zilhicce 983) olduğu anlaşılmaktadır.

Hikâye Başı:	Ol hikâyet bu-durur diñleñ anı Terk itmeñüz du' añuzda beni
Asıl Metnin Başı:	Ĥamdü-lillâh kim yaratdı 'âlemi 'Âlem içre efđal itdi Âdemi
Asıl Metnin Sonu:	Rûzi kılsun Ĥağ [size] dâri's-selâm 'Işğ-ıla diñ eş-şalâtü ve's-selâm

3.1.2. Süleymaniye Nüshası

Kitap, İstanbul Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi, Tercüman Gazetesi Kütüphanesi Türkçe yazmaları koleksiyonunda Y-183 numarada kayıtlıdır. Sırtı koyu kahverengi, kapakları silik şemseli, iç kapağı ebrulu meşin bir cilt içinde bulunan kitap 193x183-153x95 mm ölçülerindedir. Kitapta 1b-101a arasında üç farklı eser tespit edilmiştir.

1. 1b-44a üzerinde çalıştığımız Yahya b. Bahşî'nin "*Mevlid*"i bulunmaktadır.

2. 44a-60a "*Nasihât-nâme*" yer almaktadır.

60a-68a *Destan-ı Fatıma*

3. "*Kız Destanı, Kaside-i Ana, İslamın şartları ve Destan-ı Muhammed Ĥanefî*"nin olduğu bir eser vardır.

68a-72a *Kız Destanı*

72a-78a *Kaside-i Ana*

78a-85b *İslamın şartları*

85b-101a *Hâzâ Destan-ı Muhammed Ĥanefî*

Yahya b. Bahşî'nin *Mevlid*i toplam 44 varaktır. Harekeli nesih yazıyla sarı aharlı kâğıda cedvelsiz, çift sütun ve her yaprağa 15 satırlı olarak kaleme alınmıştır. Metnin başında siyah mürekkeple yazılmış besmele yer almaktadır. Nüshada başlıklar ve bazı vasıta beyitleri kırmızı mürekkeple, manzum metin ise siyah mürekkeple yazılmıştır. Nüshanın 1b-44a yaprakları arasında toplam 1274 beyit yer almaktadır. 31a'dan itibaren kâğıdın ve hattın değiştiği ve eserin tamirat gördüğü anlaşılmaktadır. Eser 1b'de besmele ile başlamakta olup eserin ismi 44a'da *Mevlud* olarak verilmektedir. Yine 44a'da eserin yazılış tarihinin Hz. Muhammed'in doğduğu gün ve ayda 893 yılında olduğu belirtilmektedir. Bu tarihten hareketle Yahya b. Bahşî'nin *Mevlid*i 25 Şubat 1488'de (12 Rabiulevvel 893) yazdığı anlaşılmaktadır.

Kitabın sonunda yer alan temmet kaydından müstensihinin Muhammet b. Mehmet olduğu ve 1788-1789 (1203) tarihinde istinsah ettiği anlaşılmaktadır.

Baş: Hamdü-lillâh kim yaratdı ‘âlemi
‘Âlem içre efđal itdi Ādemi

Son: Her kim bu du‘âda bulına
Fâtiha ihsân ide biz kılına

3.2. Mevlîd'in Söz Varlığı

Türk dili tarihi içinde Eski Anadolu Türkçesinin önemli bir yeri vardır. Oğuzca; özellikle Beylikler döneminde beylerin yazar, şairleri Türkçe yazmaya teşvik etmesiyle yazı dili olma yolunda önemli adımlar atmıştır. Bu dönemde Türkçe yazılan eserlerin sayısında da bir artış görülmektedir.

Eski Anadolu Türkçesi döneminde eser veren Yahya b. Bahşî, Türkçeye hâkim bir şairdir ve *Mevlîdi* de Türkçenin kullanımı yönüyle döneminin özelliklerini yansıtan önemli bir eserdir. Eserini döneminin söz varlığını yansıtabilecek biçimde kaleme alan Bahşî, Eski Anadolu Türkçesinin karakteristik özelliğini taşıyan -bugün arkaik olarak adlandırdığımız- birçok kelimeye eserinde yer vermiştir:

ag- "yükselmek, yukarı doğru çıkmak", **aşşu** "fayda, kâr, kazanç, menfaat", **ayruk** "başka, özge", **bencileyin** "benim gibi", **biñ biñ** "binlerce", **buğur** "bu sırada, bu kez", **çav** "şöhret, ün", **çigin** "omuz", **diki** "kavurma", **dükeli** "hep, herkes", **egin** "arka, sırt", **epsem** "sessiz, hareketsiz", **görk** "güzellik, süs", **ıssı** "sahip", **ısuz** "boş, tenha", **igen** "çok, gayet, pek", **irgür-** "ulaştırmak, eriştirmek", **kaçan** "ne zaman, nasıl", **kaçaru** "nereye, neresi", **kanda** "nerede, nereye", **kanı** "hani, nerede", **kañırıl-** "bir yana eğilmek, arkaya bükülmek", **karavaş** "cariye", **katı** "pek, çok", **katın-** "sağlamlaşmak, sertleşmek", **kendüzin** "kendisi", **kıgır-** "çağırarak", **kop-** "ayağa kalkmak, haşrolmak", **kopar-** "haşretmek, diriltmek", **koş-** "birlikte göndermek", **koyuk** "hazin, etkili, acıklı", **könül-** "doğru yola girmek", **körsek** "görmek veya kavuşmak isteyen", **kuy-** "akmak, dökmek", **küy-** "beklemek, gözetmek", **od** "ateş", **oñ-** "iyileştirmek, şifa bulmak", **öküş** "çok, fazla", **öñdin** "önce, ilk önce", **örü** "ayakta, dik", **öt-** "dilemek, istemek", **şaçu** "törenlerde saçılan çiçek, şeker, arpa, para vb. şeyler", **şağı** "ağıt", **şağışla-** "düşünmek, hesap etmek", **sin** "mezar", **şolak** "muhafız, yeniçeri", **söyün-** "sönmek", **şol** "o, şu", **şamu** "cehennem", **şamu** "hele", **şañ** "şaşılabilecek şey, şüphe", **şapu** "huzur, makam", **şarkun** "kederli, bunalmış; darılmış olan", **taş** "dış, dışarı", **toğmaçlık** "doğum zamanı, dünyaya gelme zamanı", **tolun-** "batmak, kaybolmak", **toyla-** "ziyafet vermek, doyurmak; ağırlamak", **turağ** "yurt, yerleşilen yer", **turgur-** "ayağa kaldırmak, kaldırmak", **tuş** "hiza", **tutug** "esir, rehin",

uçmak "cennet", *ulal-* "büyümek, irileşmek", *ur-* "vurmak, çarpmak", *uş* "akıl", *uş* "işte, şimdi", *uşbu* "işte bu", *uşda* "işte", *uşol* "işte o", *ut-* "yararlanmak", *ügrü-* "sallamak", *ün* "ses", *üşen-* "üzülmek, sıkılmak", *üz-* "koparmak, parçalamak, ayırmak", *van-* "ufalanmak", *viribi-* "göndermek", *yap yap* "yavaş yavaş, usul usul, sessizce", *yarak* "hazırlık", *yarlıga-* "affetmek", *yaştan-* "dayanmak, yaslanmak", *yaşar* "yaşında", *yat* "hazırlık", *yavu* "kayıp, yitik", *yavuz* "kötü, fena; fukara", *yazı* "ıssız yer, kır", *yazuğlu* "günahkâr, suçlu", *yığ-* "mani olmak, sakınmak", *yig* "üstün, iyi", *yigirek* "daha üstün, iyi", *yinsi-* "sakinlemek, sakinleşmek, yatışmak", *yiriş-* "zamanı gelmek", *yitesi* "yeterli miktar", *yolm-* "kurtulmak", *yoran-* "sarmak, kuşatmak", *yöreş-*? "yaklaşmak", *yügür-* "koşmak", *yürgen<yürügen* "hızlı yürüyen", *yüzül-<üzül-* "sonu gelmek, bitmek".

*Mevlid*de geçen birçok Türkçe kelime bugün de dilimizde kullanılmaktadır. Bu kelimeler Eski Anadolu Türkçesi dönemi dilinin ne kadar sade ve dönemin yazarlarının Divan şiirinde dahi Türkçeyi ne kadar etkili kullandıklarının bir göstergesidir. Bu dönem yazarlarının birçoğu gibi Bahşi'nin de Türkçemizi halka ulaşabilmek için bilinçli bir şekilde en sade biçimiyle kullandığını aşağıdaki örneklerden hareketle söylemek mümkündür:

aç-, ad, ağaç, ağla-, aq, aşlan, baba, bağla-, bal, beñze-, bil-, burada, çağır-, çekirge, çok, danış-, deveci, dikil-, düş, eksil-, eren, ev, geç-, git-, gölge, gönder-, gönül, gözyaşı, ısmarla-, iç-, ilet-, işle-, kal-, kamçı, kan, kılıç, korqu, kul, kundaq, kırt, nitekim, onlar, otur-, öksüz, ölüm, saç, şağ, şakla-, sevin-, sil-, şol, şor-, söyle-, suçlu, sürü-, şaşır-, şu, taş, ululuk, uyan-, uyku, üş-, var-, vur-, yağmur, yakın, yalvar-, yaprak, yas, yaşa-, yaz-, yıldırım, yigit, yogur-, yoldaş, yuqarı, yuvarlan-, yürek, yürü-, yüz.

Edebiyatımızda mevlitler genellikle halka yönelik yazılmış eserler olduğu için dili oldukça sadedir. Arapça ve Farsça kelimeler kullanılsa dahi bunlardan birçoğu ilk dönem İslami Türk edebiyatında da görülen kelimelerdir (Ercilasun, 2006, s. 460-461). Aşağıdaki örneklerde görüldüğü gibi bu kelimeler bugün de dilimizin söz varlığında yer alan ve geniş halk kitleleri tarafından bilinen ve kullanılan kelimelerdir:

âb-dest "abdest", *‘acâyib* "acayip", *‘âciz* "aciz", *‘aded* "adet, sayı", *‘afv* "af, bağışlama", *âheng* "ahenk, uyum", *âhiret* "ahiret, öbür dünya", *‘âkıbet* "akıbet, sonuç", *‘akl* "akıl, us", *‘âlem* "evren, dünya", *âlet* "alet, aygıt", *‘âlim* "alim, bilgin", *Allâh* "Allah, Tanrı", *arzu* "istek, heves", *‘asker* "asker, er", *baht* "baht, talih", *bâkî* "kalıcı, süreklî", *bâtl* "batıl, inançlar bakımından gerçek olmayan", *ba‘zî* "bazı, birtakım", *beşer* "insan", *cân* "can, ruh", *cânân* "sevgili", *cedd* "ata, dede", *cemâ‘at* "topluluk", *cennet* "uçmak", *ciger* "ciğer", *çünkü* "çünkü", *dâne* "tane", *da‘vet* "davet, çağrı", *dâ‘im* "daim, devamlı", *delil* "delil, kanıt", *derd* "dert, gam", *deryâ* "deniz", *dost* "dost, ahbap", *dükkân* "dükân", *dünyâ* "dünya", *ebedî* "ebedi, sonsuz", *ecel* "ecel",

edeb "edep, terbiye", *emr* "emir, buyruk", *esir* "kul, köle", *eşyâ* "eşya, nesnelere", *ezeli* "öncesiz, başlangıçsız", *fakir* "fakir, yoksul", *felek* "gökyüzü, sema", *fil* "fil (hayvan)", *fitne* "fitne, fesat", *gafil* "gafil, sezmeyen", *gaflet* "gafillik, aymazlık", *gam* "keder, tasa", *gayret* "çalışma, çabalama", *gül* "gül", *Haqq* "Allah", *halife* "halife", *halk* "halk, insanlar", *hasret* "hasret, özlem", *hasta* "hasta", *havâ* "hava, gökyüzü", *hayret* "hayret, şaşma", *hizmet* "iş, iş görme", *hürmet* "hürmet, saygı", *ibret* "ibret", *ihsân* "iyilik etme, bağışlama", *ilâh* "İlah, Tanrı", *imâm* "cemaate namaz kıldırان kimse", *imân* "iman, güçlü inanç", *insan* "insan", *ittifak* "ittifak, anlaşma", *Ka'be* "Kabe", *kabile* "kabile, boy", *kafir* "kafir", *kalb* "kalp, yürek", *kâşif* "keşfeden, bulan", *keşke* "keşke", *kıyâmet* "kıyamet", *kitâb* "kitap", *kumâş* "kumaş", *lâyık* "layık, yaraşır", *luft* "hoşluk, güzellik", *mahlûk* "mahluk, yaratılmış", *ma'nâ* "mana, anlam", *meclis* "meclis, şûra", *mekân* "mekân, yer", *melek* "melek, ferişte", *merhamet* "merhamet, acıma", *mescid* "mescit", *mevlüd* "mevrit", *mevdân* "meydan, alan", *mezâr* "mezar, kabir", *mu'cize* "mucize", *mübârek* "mübarek, kutsal", *mü'min* "inanan, Müslüman", *namâz* "namaz", *naşihat* "nasihat, öğüt", *nefis* "nefis, pek hoş", *ni'met* "iyilik, bağış, yiyecek", *nür* "nur, aydınlık", *oruç* "oruç", *ömr* "ömür, hayat", *pâdişâh* "padişah, hükümdar", *put* "put, sanem", *rahmet* "acıma, esirgeme", *resül* "elçi, peygamber", *rızık* "rızk", *rûh* "Ruh, öz", *sa'âdet* "mutluluk", *sâdık* "doğru, sadakatli", *sâhib* "sahip", *sâkin* "hareket etmeyen; durgun", *secde* "secde", *şoşbet* "söyleşi, yarenlik", *sultân* "sultan, padişah", *şarâb* "şarap, içilecek şey", *şark* "doğu", *şefkat* "sevecenlik, acıma ve sevgi duygusu", *şer* "kötülük", *şeref* "büyüklük, ululuk", *şöhret* "şan, ün", *ta'aşşub* "taassup, bağınazlık", *tabak* "tabak, yayvan kap", *tahammül* "tahammül, katlanma", *tâkat* "güç, kuvvet", *tohum* "tohum", *ücret* "ücret", *ümme* "ümme", *vahy* "vahiy", *vakt* "vakit, zaman", *vaşf* "vasıf, nitelik", *vaşiyet* "vasiyet", *vefat* "vefat, ölüm", *yâr* "yar, sevgili", *yetim* "yetim, babası ölmüş çocuk", *za'îf* "zayıf", *zamân* "zaman, süre", *zarar* "zarar", *zevk* "zevk", *zindân* "zindan", *ziyâret* "ziyaret, görüşme", *zulm* "zulüm, haksızlık".

Mevlid'in söz varlığında dikkat çeken bir başka husus da asıl yardımcı fiillerle kurulan birleşik fiillerdir. İsim+fiil dizilişinde olan bu birleşik fiiller hem Türkçe kelimelerle hem de alıntı kelimelerle kurulmuştur. *Mevlid*'de (it-, ol-, eyle-, iyle, kıl- yardımcı fiilleri ve yardımcı fiil gibi kullanılan asıl fiiller)'le kurulan birleşik fiillerin sayısı 532'dir. 532 birleşik fiilin yardımcı fiillerinin sayısı it- 167, ol- 210, eyle- 37, iyle- 64, kıl- 54, yardımcı fiil gibi kullanılan fiiller 65'tir. Birleşik fiillerin 469'u Arapça ve Farsça kelimelerle, 63'ü Türkçe kelimelerle kurulmuştur. Görüldüğü gibi Arapça ve Farsça kelimelerle kurulan birleşik fiillerin sayısı Türkçe kelimelerle kurulan birleşik fiillerin yaklaşık sekiz katıdır ve aşağıdaki bu birleşik fiillerden birçoğu bugün de dilimizde kullanılmaktadır:

‘afv it-, ‘arz it-, cem‘ it-, da‘vet it-, devr it-, du‘ā it-, edā it-, helāk it-, heves it-, hizmet it-, hürmet it-, iślāh it-, ihsān it-, ihya it-, inşaf it-, irtihāl it-, ‘işyān it-, i‘tirāf it-, i‘tirāz it-, kabūl it-, kıyās it-, kurbān it-, luḫf it-, maḫv it-, medḫ it-, merḫamet it-, naşīḫat it-, naẓar it-, naḫl it-, rāzī it-, rahmet it-, red it-, rivāyet it-, şabr it-, şarf it-, seyr it-, şikāyeti it-, ta‘bir it-, taḫammül it-, ṭaleb it-, taşdiḫ it-, tavāf it-, tecellī it-, terk it-, te’sir it-, teslīm it-, tevbe it-, vaḫy it-, vefāt it-, yardım it-, zaḫmet it-, ziyāret it-, zulm it-, ‘āşīḫ ol-, azād ol-, cem‘ ol-, kebāb ol-, dāyim ol-, dermān ol-, dost ol-, emīn ol-, esir ol-, farz ol-, ġālib ol-, ġarḫ ol-, günāhkār ol-, ḫāşıl ol-, ḫarāb ol-, ḫarām ol-, ḫasta ol-, ḫayrān ol-, ḫāzır ol-, imām ol-, kāfir ol-, kefil ol-, lāyık ol-, mağrur ol-, maḫbūl ol-, maẓḫar ol-, meşğul ol-, mezār ol-, Mü’min ol-, nihān ol-, noḫşān ol-, nūra ġarḫ ol-, peşmān ol-, rāḫat ol-, rāzī ol-, şabāḫ ol-, şādīḫ ol-, sebeb ol-, şād ol-, teslīm ol-, kabūl ol-, vāşıl ol-, vāḫıf ol-, zāyil ol-, ziyān ol-, rahmet iyle-, tecellī iyle-, namāz kııl-, imān getür-, Ḥaḫ gel-, bāṭıl git-, cān vir-, ni‘mete iriş-, vuşlata ir-, meded iriş-, yetim ḫal-, oruç dut-, ḫuvveti dük-en-

Aşağıdaki söz varlığı tablosunda görüleceği üzere *Mevlid*’in dizininde madde başı olarak kullanılan kelime sayısı 2408’dir. Bu kelimelerin 995’i Türkçe, 971’i Arapça, 301’i Farsçadır. Arapça, Farsça kelimelerin ve özel isimlerin birçoğu bugün de dilimizde kullanılan kelimelerdir. Dinî bir eser olan *Mevlid*’de Türkçe kelimelerin yüksek oranda olması eserin dilinin sadeliğinin bir göstergesidir.

Madde Başı Kelime Sayısı	Türkçe	Arapça	Farsça	Arapça Türkçe	Farsça Türkçe	Arapça Farsça	Özel İsim	İtalyanca
Toplam: 2408	995	971	301	16	18	5	101	1
Yüzdellik Oranı	% 41,32	% 40,32	% 12,5	% 0,66	% 0,74	% 0,20	% 4,19	% 0,04

Mevlid’in söz varlığındaki kelimelerin % 41,32’si Türkçe, % 40,32 Arapça ve % 12,5’i Farsçadır. 15. yüzyıl eserlerinde yapılan söz varlığı çalışmalarında da hemen hemen benzer sonuçların olduğu görülmektedir (Günşen, 2004, s. 143; Baştürk ve Ogur, 2010, s. 98).

3.2.1. Deyimler

Bir dilin söz varlığı içinde özellikle o dile özgü anlatım yollarının en tipik taşıyıcıları olarak düşünülen deyimler; dilde çekici anlatım özelliği taşıyan, kelimelerin çoğu kez gerçek anlamından uzaklaştığı kalıplaşmaları içerir. Deyim nitelikli söz kalıplaşmaları, bir durumu ve bir davranışı çeşitli benzetmeler ve aktarmalarla daha güçlü ve daha ilginç bir biçimde anlatmaya yararlar (Şahin, 2004, s. 2). Yani deyimler, dilin söz varlığıyla değişik yapıda ve değişik anlatım yolları ortaya çıkararak dilin yapı ve anlam zenginliğine katkıda bulunurlar.

Şairler, dilin bütün imkânlarından ustalıkla faydalanmasını bilen ve yazdıkları şiirlerle insanları etkileyen sanatçıların başında gelmektedir. Üstelik Divan şairleri bunu bir rekabet ortamında yapmışlar ve şiirimizi medeniyet âlemine büyük bir gururla sunabileceğimiz sanat ürününe dönüştürmüşlerdir. Aruz vezninin dar sahası içine bu kadar çok renkli fikir his ve heyecanı sığdırmak çok kolay değildir. Divan şairleri özellikle halk için yazılmış şiirlerinde, halk kültürü öğelerinden halka ait âdet, inanç, geleneklerden, dönemlerinde halk arasında yaygın olarak kullanılan özellikle deyimlerden ve atasözlerinden yararlanmışlardır (Baştürk, 2011, s. 409).

Canlı bir dinî hayat atmosferi içinde halkı aydınlatabilme ve hayırla anılma amacı güden mevlit şairlerimiz, aynı zamanda gönüllerdeki peygamber sevgisine tercüman olurken kullandıkları atasözü ve deyimlerle geniş halk kitlelerine öz dilleriyle seslenme imkânı da bulmuşlardır. Bu durum, mevlit şairlerinin şiir diline farklı bir estetik boyut kazandırdığı gibi halkın mevlit türündeki eserlere itibarını da artırmıştır (Eroğlu, 2014, s. 102).

Yahya b. Bahşî de 15. yüzyıldaki diğer pek çok şair gibi deyimlerin etki gücüne kayıtsız kalamamış ve eserinde anlatımına zenginlik ve canlılık katmak için deyimleri kullanmıştır. Bu deyimlerin birçoğu başka beyitlerde de kullanıldığı düşüldüğünde eserin deyimler açısından ne kadar zengin olduğu anlaşılacaktır. Yahya b. Bahşî deyimlerin bir kısmını halkın ağızındaki şekliyle değil aruz kalıbına dökerek hatta Türkçe kelimelerin yerine Arapça ve Farsçalarını koyarak kullanmıştır. Tür gereği eserdeki deyimler genellikle inanç, ibadet, peygamber sevgisi ve Hz. Muhammed'in ölümüne duyulan acı ile ilgilidir.

Deyimlerin ve atasözlerinin hangi beyitlerde geçtiği asıl *Mevlid* metninin beyit numaralarıyla beytin başında verilmiştir.

abdest al-: Müslümanların belli ibadetleri yapabilmek için bir düzen içerisinde bazı organları yıkayıp bazılarını mesh ederek arınmaları.

1061 Durkurayın babamı **âb-dest ala**
Senüñ-ile mescide vara bile

acı çek-: Sıkıntı ve üzüntü içinde olmak, üzülmek.

1509 Tâ ki peşmân olmayasız şoñ-ucı
Çekmeyesiz âhiretde siz **acı**

acı yaş (dök-) akıt-: Üzülmek, üzülp çok ağlamak.

1149 Diyüp oğul **akıdan acı yaşı**
Bu-durur taşlara döğdüren başı

acı yaşlar döktür-: Üzmek, üzüp çok ağlatmak.

1150 Anları oda yaquban bu-durur
Gözlerinden **acı yaşlar tökdürür**

aciz kal-: Çok uğraşmasına karşın bir işi yapamamak.

1360 Nür içinde garķ oldu bulımadı
Ƙaldı ‘aciz n’idesin bilımedi

aferin de-: Değerli görölüp beğenmek.

75 Ol şabib baķdı cemāline anuñ
Āferin didi kemāline anuñ

ağaç ata bindir-: Öldürmek, canını almak.

1154 **Ağaç ata bindirüp** alup giden
Ƙara yirlere ķoyup řopraķ iden

ah edip baş aç-: Çok üzölmek, üzöntüden ağlamak, duyulan acı ve üzöntüyü bazı davranışlarla belli etmek.

1423 Āl ü ařhāb **āh idüp baş açdılar**
řopraķ alup başlarına şaçdılar

ah (eyle-) et-: Acı ile içini çekmek, çok üzölmek.

1447 Kimisi başın açup yolar şaçın
Āh ider iřidenüñ yaķar için

aklı fikri git-: şaşırmak, çok korkmak, ne yapacağını bilememek.

366 **Gitdi** benden iğicek bu ‘**aķl u hüş**
Cān řafā deryāsına garķ oldu hoş

aklı gelip git-: Bilinci gelip gitmek.

1078 Gahü **gelürdi** gahü ‘**aķlı gider**
Vāh Resülā diyüben fięān ider

aklı git-: şaşırmak, korkmak.

1363 şunıbanı irgirimedüm elüm
Gitdi ‘aķlum şaşıdı şalmadı bilüm

aklını (devşir-) der-: Aklı başına gelmek.

1071 ‘Aķlı gitdi bir zamān düşdi yire
Yok mecāli ki şura ‘**aķlın dire**

aklını şaşıır-: Yerinde olmayan bir iş yapmak, yersiz düşünmek.

1157 şağıdan dirnekleri evler pozan
şaşıırup ‘aķılları güçler üzen

aklını (başına) (devşir-) der-: Akılsızca davranışlarda bulunmaktan kendini kurtarmak.

537 Ğaflet almışdur teveccüh yok-durur
Gerçi ‘**aķıl dirilenler** çok-durur

al et-: Birini güç ve tehlikeli bir duruma düşürmek için düzen hazırlamak, komplo kurmak.

510 Didi şimden giri oğlanı sen al
Ƙorķaram cinnı **ider** aña bir **āl**

alemi (cihanı) tut-: Her tarafa yayılmak.

613 Gelmemişdi ancılayın Ādemī

Çav-ıla *tutmuş-ıdı hep 'âlemi*

Allaha ısmarla-: Bir şeyi veya bir kimseyi Allah'ın korumasına bırakmak.

1118 Geldi eve yasduğa kodı başın
Allaha ısmarladı cümle işin

aman verme-: Rahat bırakmamak, göz açtırmamak; acımayıp öldürmek.

1207 'Azra 'il dirler aña *virmez amân*
İy oğul düşdi baña gitmek hemân

ana rahmine düş-: Döl yatağında cenin oluşmak.

220 Çünkü server *düşdi ana rahmine*
Raħm irişdi cümle 'âlem zaħmına

ant iç-: Bir şeyi yapmaya veya yapmamaya söz vermek, yemin etmek.

559 *And içüp* didi Ĥabîbûñ Muştafâ
Ol mürüvvet ma' deni kân-ı şafâ

aradan çık-: Sıkışık bir durumda, sıkıntılı bir zamanda işe engel olan kimse oradan uzaklaşmak.

1372 Cânı benden alısar ol yaradan
Ağyar olma 'Azra 'il *çık aradan*

artıp git-: Çoğalmak, artmak.

849 Ol Muħammed gör neler da' vî ider
Ĥor-ısañ günden güne *artıp gider*

arzu düş-: Birine veya bir şeye karşı istek duymak.

1341 Ĥoş oldum ĥamdü-lillâh ger baĥa
Düşdi gitmek *arzusu* câna Ĥaĥa

ayağına yüzünü vur-: Acı içinde ağlamak, yalvarmak.

1234 Çünkü 'Āyşe işitdi ölüm sözün
Muştafâ *ayağına vurdı yüzün*

ayağının tozuna yüz sür-: Aşırı sevgi göstermek için yere eğilmek, yüzünü sürmek.

39 Didi gördüm bu gice sen gördüğün
Ayağı tozına yüzünü sürdüğün

ayrılık ateşiyle yan-: Hasret çekmek, çok özlemek.

1181 Sen gidüben şoña ben ĥalmayayın
Fıraĥ odına dayim *yanmayayın*

azap çek-: Ezizet çekmek, üzüntü içinde olmak; ceza görmek.

1009 Geñez olmaz yarın ödemek bilün
Şuçlu *çeker 'azabın* epsem olun

azap in-: Sıkıcı, üzücü bir felaketle karşılaşmak.

857 Ĥo beni imân getür yoħsa 'azâb
İner öñdinler gibi ider ĥarâb

bağrı parçalan-: Üzüntü çekmek, çok acı duymak.

983 Bize söylersin gözün yaşı aĥar

Bağrumuz päre kılp cânımız yakar

bağrını baş gözlerini yaş et-: Çok üzölmek.

1142 Ayırandur oğlı kıızı anadan
Bağrını baş gözlerini yaş iden

basiret gözünü aç-: İyi düşünür, gerçeği görür bir duruma gelmek.

111 Ba' de hazâ diñle ey şâhib nazâr
Aç başiret gözünü yitmez başar

baş açıp göğüs döv-: Çok üzölmek, matem tutmak, duyulan acı ve üzüntüyü bazı davranışlarla belli etmek.

1164 **Tögdüren göğüsleri başlar açup**
Ağladan gice gündüz yaşlar şaçup

baş açıp palas giydir-: Çok üzölmek, yasa bürünmek, duyulan acı ve üzüntüyü bazı davranışlarla belli etmek.

1155 **Başlar açup geydüren pâlasları**
Tutduran kıra giyüben yasları

baş koy-: Bir şey uğruna ölümlü göze almak.

3 Muştafa ' aşkıında ol **kıomışdı baş**
Yidürürdi et ü etmek dürlü aş

baş sal-: Hüzünlenmek; üzölmek, boynunu bükmek.

1413 Tökdiler onlar dağı gözyaşları
Âh idüben **şaldılar** hep **başları**

başından geç-: Beklenmedik, şaşırtıcı bir olay veya durumla karşılaşmak.

653 Hâk habîbinüñ **başından** ne **geçer**
Dü-cihân sultân-iken neler çeker

başını açıp saçını yol-: Çok üzölmek, duyulan acı ve üzüntüyü bazı davranışlarla belli etmek.

1447 Kimisi **başın açup yolar saçın**
Âh ider işidenüñ yakar için

başını canını ver-: Hiçbir şey esirgememek; birine, bir şeye çok düşkün olmak, çok sevmek.

40 Ben dağı imân getürdüm şıdķ-ıla
Başı cânı aña **virdümlü** ' ışk-ıla

başını taşlara (vur-) döğdür-: Çok üzölmek, duyulan acı ve üzüntüyü bazı davranışlarla belli etmek.

1149 Diyüp oğul akıdan acı yaşı
Bu-durur **taşlara döğdüren başı**

başını yastığa koy-: Hastalanmak.

575 Çün sekiz yıl oldı ol server yaşı
Dedesi de **kıodı yaşduğa başı**

baştan aş-: Pek çok olmak, pek çoğalmak.

152 Kimi dertden kimi şevķden ağlaşa

Ġulgüle vü vülvüle **başdan aşı**

beka bul-: Ölmezlik erdemine ulaşmak, ölümsüzleşmek.

72 Şundı çarḡ eline anuñ cām-ı fenā
Bunda kimse **bulmamışdur** hiç **beḡā**

bel bağla-: Birisinin kendisine yardımcı olacağına inanmak, güvenmek.

837 Pes ʿ Ali geldi bu kez imāna bil
On yaşarken bu yola **bağladı bil**

benzi sol-: Gücünü yitirmek, sağlık sorunu olmak.

507 Leyki **beñzi** güli **şolmuş** korḡudan
Ancılayın kim beliñler uyḡudan

bir ev baş it-: Hayatında veya yanında kimsesi kalmamak; kimsesiz, yalnız kalmak.

143 Çün şeref virdüñ aña adaş idüp
İyleme ḡor gine **bir ev baş idüp**

can ver-: Ölmek.

1376 Dükeli duruñ **cān virür-iken** bile
Virimezem cānı saña bek dile

canı kılca kal-: Sabır ve tahammül kalmamak.

833 Çün işitdi bu sözi ol muʿ teber
Cānı kılca kaldı görmege iver

canı yan-: Üzüntü çekmek, çok acı duymak.

983 Bize söylersin gözüñ yaşı aḡar
Baḡrumuz pāre ḡıluḡ **cānımız yaḡar**

canım başım üstüne: Belirtilen istekleri içtenlikle yapmayı kabul etmeyi anlatan bir söz.

738 Didi olsun **cān u başım üstüne**
ḡilʿ at ü dülbend geyürdi dostına

canına kastet-: Birini öldürmeye hazırlanmak, birini öldürmek istemek.

1344 Geldi'lerü Muştafānuñ yanına
Ḳaşd itdi Muştafānuñ **cānına**

canına kıy-: Canını feda etmek, ölümü kabullenmek.

1263 Şanmañuz kim **ḡıyamazam cānuma**
Ümmetümdür derdüm ancaḡ yanuma

canını al-: Öldürmek.

1364 Bilmezem ben yā ilāhī ne ḡılam
Nic'idem ki dostuñuñ **cānını alam**

canını (daḡla-) yak-: Acı ve sıkıntı çektirmek.

651 İñileşdi hep feriştelere ḡatı
Cānların yaḡdı ḡabibüñ ḡasreti

cefā çek-: Zulüm görmek.

1172 Yitesi **çekdüm cefāyı** dünyede

Dost kığırdı kim baña ihsân ide

ciger kösem: Çok sevgili evladım.

1144 Sen anı şanma **ciger kösem** ‘ arab
Girdügi evler anuñ olur harâb

ciğeri (dağla-) yak-: Çok acı, ızdırap çekmek; çok üzölmek.

909 Gördi server gözlerinden yaş açar
Yaşı kim **cigerleri** oda **yaçar**

ciğeri kebab ol-: Çok acı, ızdırap çekmek; çok üzölmek.

427 Tâk-ı Kisrâ yıkılup oldu harâb
Ehlinüñ **cigerleri oldu kebab**

cümleden geç-: Her şeyi bırakmak, terk etmek.

282 Gel **giç** imdi anuñ-içün **cümleden**
Ko yolında rızık u mâl u cân u ten

çaresiz kal-: Çözüm yolu, çıkar yolu bulamamak.

1456 Bilmediler bu işe nedür çâre
Kamu şöyle **kaldılar** hep **bi-çare**

çizgide ol-: Doğru yolda olmak.

602 Yâ ilâhî hürmet-içün bizi de
Çiziden çıkarma **oldur çizide**

çizgiden çıkarma-: Doğru yoldan ayırmamak, doğru yolda olmak.

602 Yâ ilâhî hürmet-içün bizi de
Çiziden çıkarma oldur çizide

derdine derman ol-: Soruna çözüm bulmak, sıkıntıyı geçirmeye çare göstermek.

941 **Derdüñüze derman ola** yarın ol
Yuyıla günâhlaruñ arına bol

devlet bul-: Mutlu olmak.

522 Ne **devletler bulam** dirdüm senüñle
Uş aşşum oldu hüsranum Muḥammed

dine gir-: Gönül rızasıyla Müslümanlığı kabul etmek.

821 Anuñ ardınca Ebübekr-i hümâm
Dine girüp itdi özge ihtimâm

diz çök-: Dizlerini yere koyarak oturmak.

1316 Vardı Aḥmed yanına **çökdi dizin**
Diyü-virdi aña dostunuñ sözün

dizini döv-: Çok üzölmek, duyulan acı ve üzüntüyü bazı davranışlarla belli etmek.

1448 Vâ-Resülâ dir **döger** kimi **dizin**
Kimisi elile yırtardı yüzün

dolunayken hilal ol-: Zayıflamak, beli iki büklüm olmak.

1069 **Tolı-ay-iken hilâl olmuş** hilâl

Serveri bu hâl-ile gördi Bülâl

dosta gitmek: Ölmek, Allaha kavuşmak.

1171 İy gözüm nûrı ciger köşem benüm
Dosta gitmek oldu endişem benüm

dul kal-: Kadın veya erkeğin eşi ölmek.

1229 ***Kalısarsın*** yâ ‘Āyşe ***tul*** sen
Ululıqdan çekisersin el sen

dünyadan gitmesi yakın ol-: Ölüm vaktinin yaklaşması.

986 ***Dünyeden gitmekligüm oldu yakın***
Kamuñuz helâl idüñ âhret hâkın

dünyadan sefer eyle-: Ölmek.

975 Toğduğum hem öldüğüm güne nazar
Hürmet idüp ***dünyeden iyelñ sefer***

dünyayı birine dar et-: Bir kimseyi çok sıkıntılı bir duruma sokmak.

927 Yağalum kendümüzi pervâne-vâr
İdelüm bu giñ ***cihânı bize dar***

dür ü gevher saç-: Birbirinden güzel sözler söylemek.

219 ***Dür ü gevher saçalum*** ‘ aşıklara
Hoş şafalar virelüm şadıqlara

eceli gel-: Ölümü veya yok olması kaçınılmaz duruma gelmek.

1489 Aşşısı yok hem dağı gözyaşınıñ
Eceli gelse ölür her kişinüñ

el uzat-: Birinden bir hakkı almaya kalkışmak.

1003 Herbirimüzi biñer kez vur gel
Şähımızdan yaña ***uzatma*** tek ***el***

elden (koyma-) bırakma-: Bir şeyle sürekli ilgilenmek, elden düşürmemek.

962 Taqvayı ***bırakmañuz elden*** dutuñ
İki cihân haznesin bundan ötüñ

eli başına koy-: Sıkıntı çekmek, hastalıktan sıkıntı çekmek.

1077 Çıkdı evden ***başına kodı eli***
Şol kadar âh iyledi yağıdı ili

eli er-: Yapabilmek, ulaşabilmek; bir işi yapmak için zaman bulabilmek.

978 Ölümi aña-duruñ unutmañuz
Elünüz irdigine zulm itmeñüz

elle yüzünü yırt-: Çok üzölmek, duyulan acı ve üzüntüyü bazı davranışlarla belli etmek.

1448 Vâ-Resülâ dir döger kimi dizin
Kimisi ***elile yırtardı yüzün***

emin ol-: İnanmak, güvenmek.

1166 ‘Azra ’ıldür bil anı cânım quzı

Emin ol koymaz kulağına sözi

ere var-: Kadın veya kız evlenmek.

726 Didi ‘ammün de bilür mi bu işi
Kendü **varmak ere** müşkildür diş

esen kal-: Ruhsal ve bedensel olarak sağlıklı, sıhhatli olmak.

1211 Kâalur olduñ bil babasız bunda sen
El-vidâ‘ olsun oğıl **kalğıl esen**

esir et-: Güzel ahlakla kendine bağlamak.

607 Hülk-ıla halkı **esir itmiş-idi**
Hubbunı dillerde berkitmiş idi

eski kara kilim giydir-: Yasa bürünmek, duyulan acı ve üzüntüyü bazı davranışlarla belli etmek.

1183 Vâh ölüme vâh ölüme vâh ölüm
Giyüren halka kara eski kilim

eşiğine yüz sür-: Aşırı sevgi göstermek.

467 **Yüzün sür işigine** sen de Yahyâ
Ki her derdüñe dermândur Muhammed

feda (et-) kıl-: Kıymak, gözden çıkarmak.

1299 Kâmusın ümmet için **kıldum fidâ**
Bilmezüm kim bunlara Sübhân n'ide

ferahlık ver-: İç açmak, rahatlık hissettirmek.

892 Pes getürdi Cebra’il bir pür-kağeğ
İçene bi-şek **virür** yüz biñ **ferah**

fevt et-: Yitirmek, elden kaçırmak.

1507 Yitdügince gücünüz siz hem ta‘ at
Kılıñuz **fevt itmeñüz** bir sâ‘ at

figan (eyle-) et-: Bağırarak ağlamak, inlemek.

264 Pes Amine gice gündüz dökdi kan
Hiç tağammül itmeyüp **itdi figân**

fitneler düz-: Ara bozucu söz söylemek, ara bozucu davranışta bulunmak.

848 Ol Ebü Cehl-i pelid bir gün meger
Fitneler düzüp didi kim yâ ‘ Ömer

gaflet al-: İdraksizlik, bilgisizlik, aymazlık içinde olmak.

537 **Gaflet almışdur** teveccüh yok-durur
Gerçi ‘ âkıl dirilenler çok-durur

gam çek-: Tasalanmak, kaygılanmak, üzülmek.

1296 Altmış üç yıl dünya zindanı gamın
Dün i gündüz çekdüm **olmadum emîn**

gam çök-: Tasa, kaygı, üzüntü artmak.

1035 Taşalar düşdi feleklere kamu

Âli aşhab üstine **çökdi gamu**

gam yi-: Tasa etmek, kaygılanmak, üzülmek.

977 Şabr-ıla kanā' atı elden komañ
Hak kefiledür rızkıñuza **gam yimeñ**

gark ol-: Gömülmek batmak.

1346 Nūra **gark oldı** bulamadı anı
Kandadur ayağı bilmedi anı

geri dön-: Geldiği yere gitmek.

638 İlçe bir dağı katam girisine
Hâla **döndi** sevinüp **girisine**

(birine) gitmek düş-: Ölmek, ölüm zamanı gelmek, eceli gelmek.

1207 'Azra' il dirler aña virmez amān
İy oğul **düşdi** baña **gitmek** hemān

göbeğini kes-: Çocuğun göbeğiyle etene arasındaki damar örgüsünü kesmek.

392 **Göbeğin kesmişler** olmuş sünneti
Kundağ olmuş sürmelenmiş hoş katı

göğsünü döv-: Çok üzülmek, duyulan acı ve üzüntüyü bazı davranışlarla belli etmek.

1079 Geldi girü mescide hem ağlayu
Döge döge gögsin yürek tağlayu

gölge ol-: Gölge etmek, üzerine gölge gelmek.

699 Didi buluda dağı sen **gölge ol**
Uyķı virdi Aħmede uyıdı ol

gönlü taşa dön-: Acımasız olmak, duygusuzlaşmak.

949 **Dönmedi-se gönlüñüz** katı **taşa**
İşidüben ağlaşuñ hadden aş

gözi tuş ol-: Bir şey gözüne ilişmek; birdenbire, istemeden görmek.

389 Hayret-ile pes bakarken her yaña
Nā-gehānī **gözi tuş oldı** aña

gözünü aç-: Uyanık, dikkatli bulunmak.

948 Derd-ile diñleñ **açuñuz gözleri**
Gözyaşına garķ iyleñ yüzleri

gözlerinden yaşlar saç-: Çok üzülp ağlamak.

1407 Hep yaķasın yırtuban baş aşdılar
Gözlerinden çok çok **yaşlar saçdıla**

gözümün nuru: Çok sevdiğim.

1171 İy **gözüm nürü** ciger köşem benüm
Dosta gitmek oldı endişem benüm

(bir şey birinin) gözünde (olma-) degil: Gözünde olmamak, herhangi bir üzüntü veya zor durum dolayısıyla o şeye değer verecek durumda bulunmamak.

- 1472 Cem' oluban bir yire geldi kamu
Gözlerinde degül uçmak u kamu

gözüne yolda sinek üş-: Hareket edememek, önünü görememek, yerinden kıpırdayamamak.

- 294 Luṭf idüp kaldura bu düşmişcesin
Gözine yolda sinek üşmişcesin

gözünü ayırma-: Bir şeye sürekli olarak bakmaktan kendini alamamak.

- 1397 Çünkü gördi dost dostı[nuñ] yüzün
Kıldı hayrân **ayıramadı gözün**

gözünü yum-: Ölmek.

- 84 Böyle didi **gözlerin yumdı** hemân
Kavmi oldı anuñ-içün şadumân

gözünün yaşına bak-: Acımak, merhamet etmek.

- 1198 İy melek Billâh işit bi-emr-i Haḫ
Beni esirge **gözüm yaşına bak**

gözyaşı dök-: Büyük üzüntüyle ağlamak.

- 1474 **Gözyaşını tökdiler** bol bol yine
Vâ-Muḫammed diyüben yana yana

gözyaşına gark iyle-: Büyük üzüntüyle ağlamak.

- 948 Derd-ile diñleñ açuñuz gözleri
Gözyaşına garḫ iyleñ yüzleri

gussa (gam) (yi-) çek-: Tasalanmak, kaygılanmak, üzülmek.

- 1295 Hiç bulardan gayrı bende guşsa yoḫ
İlla bulardan **çekerem guşsa** çok

gücü yet-: Eldeki imkânlarla ancak altından kalkabilmek, üstesinden gelebilmek.

- 1507 **Yitdügince gücüñüz** siz hem ta' at
Kılñuz fevt itmeñüz bir sâ' at

günah (işle-) it-: Günah sayılan davranışta bulunmak.

- 1511 Nefse uyup **itmeñüz** çok çok **günâh**
Günah için dâyim ağlañ idüñ âh

gözünü aç-: uyanmak, kendine gelmek.

- 1395 **Gözün açdı** ol hümâ kıldı nazar
Şâz idüben cânını mesrür ider

haber geç-: Bir kimse veya bir konuda bilgi alınmak.

- 514 Evvel öldi diyü **giçdi** bir **haber**
Yazıcı Oḫlı bunu taḫḫiḫ ider

haber ver-: Bildirmek, haber ulaştırmak.

- 798 İşidicek şad olup ol mu' teber
Geldi didi yâ Muḫammed **vir haber**

haddi (hesabı) yok-: Sayılamayacak kadar çok, sınırsız, ölçüsüz.

- 424 Pes kelisalar yıkıldı katı çok
Kim şayar oldum olanuñ **haddi yok**

hakayık levhine çal-: Kaderi yazılmak.

- 165 Hağ **hakāyık levhine çaldı** anı
Zāhir oldı cümleñ cān u teni

hakkını helal (eyle-) et-: Hakkını, emeğini bağışlamak.

- 986 Dünyeden gitmekliğüm oldı yakın
Çamuñuz **helāl idüñ** āhret **hakım**

halini sor-: Bir kimseye nasılsınız, ne durumdasınız, anlamında nezaket sorusu yöneltmek.

- 1037 **Şora-gelürdi halin** yārenleri
Yanar-ıdı göricegez cānları

hasret oduyla (ateşiyile) dol-: Özlemek, özlem duymak.

- 657 Anuñ-içün ağlaşup yanar bular
Cānları **hasret odı-y-ıla tolar**

hasret çek-: Özlemek, özlem duymak.

- 777 Didi yanar nefis ü dil **hasret çeker**
Hiç qarārum yok gözüm de yaş döker

hasret yaşı (saç-) dök-: Özlemek, özlem duymak.

- 449 Çığırup feryād u efgān eyledi
Döküben hasret yaşın kan ağladı

hasta düş-: Hastalanmak.

- 1036 On sekiz gün **hasta düşdi** nūr-ı pāk
Toğrılıqla dü-cihānda yüzi ağ

hatırını sor-: Bir kimseye nasılsınız, ne durumdasınız, anlamında nezaket sorusu yöneltmek.

- 259 Vardı Āmineye **şordı hātırın**
Gösterüp her nesnenüñ yirli yirin

hayran (ol-) kal-: Çok beğenmek.

- 1471 Dönübeni girü eve geldiler
Teñgri taqdirine **hayrān kaldılar**

hayran (et-) kıl-: Çok beğenmek.

- 1397 Çünkü gördi dost dostı[nuñ] yüzün
Kıldı hayrān ayıramadı gözün

hayret burcuna asılı kal-: Şaşakalmak, şaşımak, çok şaşımak.

- 1455 Ālem halkı zerre pāk hāşılı
Kaldı hayret burcına hep **aşılı**

hayret içinde kal-: Şaşımak, çok şaşımak.

- 326 Çünkü gördüm bunları böyle hemān
Kalmışam hayret içinde bir zamān

haz al-: Hoşlanmak, keyif almak.

- 1274 Zât-ı pâki ümmete olsun mezâr
Anlar andan **haz alsunlar** hezâr

helak (eyle-) et-: Öldürmek, ortadan kaldırmak.

- 1094 Kendüleri bunlar **idiser helâk**
Allahuñdur n'idelüm hüküm-i dilek

hisabı yok: Sayılamayacak kadar çok, sayısız.

- 872 Mu' cizâtına anuñ **yoğdur hisâb**
Biñde birin söylemişdür her kitâb

hizmet et-: İş görmek, çalışmak; birinin amaçlarının gerçekleşmesini sağlamak.

- 729 Yidürüp içürdi dürlü şerbeti
Dağı **itdi** aña lâyıķ **hizmeti**

hoş tut-: Birine iyi ve sevecenlikle davranmak.

- 1217 Hasan-ıla Hüseyini **hoş dutasın**
Dünyeye aldanmayasın utasın

hüznün gamın karanlığı çok-: Hüzünlenmek, kederlenmek.

- 1415 Götürüldi revnaķı hep ' âlemüñ
Çökdi karañulığı hüznüñ gamuñ

ibret al-: Ders almak.

- 546 '**İbret al** bundan Hâķa yalvarı-gör
Güle aldanma geçer gülzârı gör

içini yak-: Çok üzölmek.

- 1447 Kimisi başın açup yolar saçın
Âh ider işidenüñ **yaķar için**

ili yak-: Herkesi çok üzömek.

- 1077 Çıķdı evden başına ķodı eli
Şol ķadar âh iyledi **yaķdı ili**

iman (et-, bul-) getir-: Müslümanlığı kabul etmek, iman etmek.

- 857 Ķo beni **îmân getir** yoħsa ' azâb
İner öñdinler gibi ider ħarâb

iman hilati veril-: Müslümanlığı kabul etmek, iman etmek.

- 46 Mevlüde itdükleri'çün ħürmeti
Onlara **virildi îmân ħil'ati**

imana (gir-) gel-: Müslümanlığı kabul etmek, iman etmek.

- 820 Pes Ħadice **geldi îmâna** hemân
Ba' de-zân oldı şoñı vaħyüñ revân

işini gör-: Görevini yapmak.

- 266 Oğluñuñ sevgüsine her **işini**
Ben **göreyin** sen götür teşvişini

izin verme-: Birini bir şey yapmada serbest bırakmamak.

- 66 Didiler mevlüd iden girür oña
Virmezüz biz girmege **destür** saña

izine yüz sür-: Aşırı sevgi göstermek.

- 497 Çün şüru^ç itdi yürümege o şāh
İzine yüz sürmege iverdi māh

kalbe düş-: Aşık olmak.

- 19 **Kalbine** anuñ **düşdi** ^ç aşkı Muştafa
Toldı kalbi şevk-ıla hem şafā

kan ağla-: Büyük bir üzüntü içinde bulunmak.

- 449 Çığırup feryād u efgān eyledi
Döküben hasret yaşın **kan ağladı**

kan dök-: Üzülüp çok ağlamak.

- 264 Pes Amine gice gündüz **dökdi kan**
Hiç taħammül itmeyüp itdi figān

kapısına düş-: Birine koruması için sığınmak veya yardım etmesi için yalvarmak.

- 603 N'idelüm n'iyleyelüm hiç bilmezüz
Kapuña düşdük hemān hiç gitmezüz

karanlık düş-: Karanlığa gömülmek, büyük sıkıntı ve keder içinde kalmak.

- 1244 Dünyenüñ revnaķı olisar qara
Karañulık düşiser her bir yire

karşı gel-: Karşılaşmak, birden karşılaşmak.

- 1399 Yiddi qat yir ditredi toķuz felek
Karşu geldi niçe kez yüz biñ melek

karşı var-: Birini karşılamak veya karşısına dikilmek.

- 856 Na^ç re urup içeri girdi hemān
Karşu varup didi ol şāh-ı cihān

kasdına bin-: Öldürmek istemek.

- 853 Pes ^ç Ömer **bindi** Resülün **kaşdına**
Tā gelüp kılıç şala haķ dostına

katına (yanına) al-: Koruması altına almak.

- 582 ^ç Ammisi **aldı** anı pes **katına**
İhtimām itdi yarağı katına

kaydın gör-: Çaresine bakmak, vazifeyi, hizmeti yerine getirmek; canını almak.

- 1121 Var mı destür yā Muħammed girmege
Ne ki buyruldı-sa **kaydın görmege**

kendinden geç-: Kendini kaybetmek, yıkılmak, yüzüstü yere düşmek.

- 412 Cümle ešnām secde kıllup düşdiler
Vandılar hep **kendülerden geçdiler**

kendinden git-: Bilinci işlemez olmak, kendini kaybetmek, bayılmak.

- 382 Çün Amine gördi işbu heybeti
Gitdi kendüden dükendi kuvveti

kendine gel-: Ayılmak, akli başına gelmek.

- 1237 Çünkü **geldi kendüye** eydür ilâh
Bundan ilik beni eylegil tebâh

kerem iyle-: İzin verin, beni dinleyin anlamında kullanılan bir nezaket sözü.

- 1238 Toprak iyle beni varlıktan geçür
Kerem iyle Hâbibüñden öñ geçür

kılıç sal-: Kılıç ile dövüşmek.

- 853 Pes ‘Ömer bindi Resülün kaçdına
Tâ gelüp **kılıç şala** hağ dostına

koltuğuna (koluna) gir-: Kolunu birinin koltuğu altından geçirmek.

- 1099 Geldi ‘Abbâs ‘Ali ile gördiler
Muştafanuñ **koltuğma girdiler**

korku düş-: Korkmak, endişelenmek.

- 1132 Āvâz ıssı beñzemez cinnî âdeme
İşidicek **korku düşdi** cânuma

kulağına gir-: Söyleneni işitmek, duymak.

- 1131 **Ƙulağma girdi** bir heybetli ün
Dünyeden ben giderem beñzer bugün

kulağına (girme-) koyma-: Söylenen sözler önem vermemek, söylenenleri anlamamak, benimsememek.

- 1166 ‘Azra ‘ıldür bil anı cânım kıuzı
Emin ol **koymaz kulağına** sözi

kullardan irak: Sözü edilen kötü bir durumla yakınların karşılaşmaması için söylenen iyi dilek sözü.

- 1235 Gözyaşın tökübeni itdi firâk
Bir hale geldi ki **kullardan irak**

(kendini) kurban (et-) eyle-: Uğruna ızdırıp veya büyük üzüntü, sıkıntı çekmek, zarara girmek, ölmek.

- 41 Ƙamu varumı Ƙodum yolında ben
Aña **Ƙurbân iyleyeyin** cân u ten

(birinin veya bir şeyin) kurbanı ol-: Uğruna ızdırıp veya büyük üzüntü, sıkıntı çekmek, ölmek.

- 1012 ‘Ukkâşe iydür Resülallâh saña
Ƙurban olsun bu canum öñden şoña

kuvvet (veril-) tut-: Güçlenmek, güç kazanmak.

- 862 **Tutdı kuvvet** varduğınca din tamâm
Zâhir oldı şems-i imân bi-ğamâm

kuvveti git-: Gücü azalmak.

- 1068 Girdi Bülâl içerü gördi nuri
Za' if olmuş **kuvvetüñ gitmiş** varı

lag (alay) et-: Bir kimseye eğlenmek amacıyla takılmak.

- 721 Gülüben oğlumuz **lâg idesin**
Mâla bakup aşlımız unudasın

mecali kalma-: Gücü kalmamak, güçsüzleşmek.

- 859 Didi bildüm Hâk nebîsin yâ resûl
Qalmadı aşlâ **mecâlüm** kıl qabûl

melal gör-: Zorluk veya yoksulluk içinde yaşamak.

- 488 Şüreti sūd-idi ma' nâsı zülâl
Görmez-idi qatresin içen **melâl**

meydana gir-: Ortaya çıkmak, görünmek, sorumluluk almak.

- 850 Gel biri imdi ' Ömer **meydâna gir**
Ortadan anı bize götüri-vir

namaza dur-: Namaza başlamak.

- 1356 İyle **durduq namaza** biz ikimüz
Gitdi tenimüz nūr olduq hepümüz

nara vur-: Nara atmak, yüksek sesle uzun uzun haykırmak.

- 856 **Na're urup** içeri girdi hemân
Qarşu varup didi ol şâh-ı cihân

nefse kul olma-: Bedenin isteklerine uymamak, günah işlememek.

- 1505 **Nefse kul olmañ** oluñ qul siz Hâqa
Hâk Ta' âlâ size fazl-ıla baqa

nefse uy-: Bedenin isteklerine uymak, günah işlemek.

- 1511 **Nefse uyup** itmeñüz çok çok günâh
Günah için dâyim ağlañ idüñ âh

nüfuz et-: Bir şeyin içine işlemek, geçmek.

- 428 Sâva neñri hem **nüfuz itdi** yire
Şu şoğuldı şöyle qaldı dâyire

od ur-: Acı çekmek, çok üzölmek.

- 642 Ağladı cümle melekler hep bile
Derd-ile kim **od ururdu** her dile

ortada bulun-: Bir yerde olmak, görünmek.

- 1473 Muştafâ **bulunmadı** çün **ortada**
Cânı bunlaruñ girü yandı oda

ortadan götür-: Öldürmek, yok etmek.

- 850 Gel biri imdi ' Ömer meydâna gir
Ortadan anı bize **götüri**-vir

ölüm yolunu al-: Ölümü yaklaşmak.

- 1251 Hoş bilürsin işbu dünyâ hâlini
Her kişi **almışdur ölüm yolunu**

ömrünün sonu gel-: Bitmek, tükenmek, yok olmak, ölmek.

- 1256 El-vidâ' olsun saña yâ ' Âyişe
'**Ömrümüzüñ âhîri geldi** bişe

pervaz (et-) eyle-: Uçmak, cennete gitmek.

- 1402 Çünkü Aḥmed cānı **pervâz iyledi**
Kendüzünü Ḥaḫḫa hem rāz iyledi

rahat ol-: Üzüntülü, sıkıntılı veya tedirgin durumda olmamak.

- 660 **Râhat ola** rûḥuñuz rûḥa irüp
Uçasız bağlarda uçmağa girüp

rahmet yağ-: iyilik, şans, talih, bereket getirmek.

- 339 Kim bu gice ol Ḥabîb-i Ḥaḫ ḫoğar
Cümle ḫalkuñ üstine **rahmet yağar**

rahmet bul-: Acınmak, merhamet edilmek, bağışlanmak.

- 838 Şoñra Ḥâriş oğlı Zeyd geldi yola
Tâ ki zaḫmet gidüp ol **rahmet bula**

revan ol-: Yola çıkmak, iman etmek.

- 860 Ol da İslâm yolına **oldı revân**
Kırk tamâm oldu bu kez pîr-i cüvân

revnakı götürül-: Hoşluk, güzellik, kalmamak; hüzünlenmek, kederlenmek.

- 1415 **Götürüldi revnakı** hep ' âlemüñ
Çökdi ḫarañulığı ḫüznüñ gamuñ

saadet şerbeti iç-: Müslümanlığı kabul etmek, Müslüman olmak.

- 585 Câhiliyyet gayretinden geçmedi
Ol **sa'âdet şerbetinden içmedi**

sabır sığma-: Sabretme imkânı veya olasılığı bulunmamak, sabredememek.

- 1439 Cümle yirde şabr gökçekdür velî
Şabr sığmaz bu tene dirdi ' Ali

saç sakal (yoldur-) yol-: Çok üzölmek, üzüntüsünden dövünmek.

- 1163 **Yolduran** atalara **şakal u saç**
ḫara ḫonlar geydüren üstine tâc

saçlarını kesip yaş dök-: Çok üzölmek, yasa bürünmek, duyulan acı ve üzüntüyü bazı davranışlarla belli etmek.

- 1440 Ḥasan-ıla Ḥüseyin açdılar baş
Şaçların kesübeni tökdiler yaş

salavat (getir-) ver-: Hz. Muhammed'e saygı bildirmek için dua okumak.

- 661 Biz gelem gine Aḫmed yādına
Vîr şalavât añıcağaz adına

saluslık sat-: İkiyüzlülük yapmak, münafıklık yapmak.

- 436 Gerçeğün yirine yüz yalan katup
Hoş giçerdi halka **şālūslik şatup**

sayd et-: Güzel ahlakla kendine bağlamak.

- 616 Karışuban yürir-idi halk-ıla
Cümlesin **şayd itmış-idi** hulğ-ıla

sebak (ders) al-: Bir olaydan deneyim kazanmak, ibret almak.

- 418 Biri bu uş gitdi bâtil geldi Hağ
‘Âqıl-isen sen de bundan **al sebak**

secde kıl-: Yüzüstü düşmek, yere kapaklanmak.

- 412 Cümle eşnām **secde kılup** düşdiler
Vandılar hep kendülerden geçdiler

secdeye var-: Secde etmek.

- 1261 Âvazesin bildi çün dost-ı ilâh
Secdeye varup yine eyledi âh

sefa sür-: Rahat, sakin ve eğlenceli yaşamak.

- 381 Ol **şafâlar** kim **sürüldi** ol zamân
Vaşfa şıgmaz kim beyân ide zübân

sefa ver-: Rahat, sakin ve huzurlu yaşam imkanı sağlamak.

- 863 Pes Habîb-i Hağ Muhammed Muştafâ
Virdi işbu ‘âleme dübdüz **şafâ**

selam al-: Birinin selamlamasına karşılık vermek.

- 25 Aña varup ol nigâr virdi selâm
Luğf-ıla **aldı selâm** bedr-i tamâm

selam ver-: Selamlamak.

- 882 Ol mağâma irdüğü dem Muştafâ
Didi Cibril **vir selâm** iy pür-şafâ

sinesine (bağrına) bas-: Kucaklamak.

- 509 Anası da virdi tiz dedesine
Aldı **başdı** dedesi **sinesine**

söze (dile) gel-: Konuşma kudreti, yeteneği, olmayan varlık konuşmak, dillenenmek, lisana gelmek.

- 379 **Söze geldi** vahş ve tıyür taş ağaç
Söz-i sâz-ıla cihân buldı ferağ

sözünü tut-: Öğüdüne uymak.

- 617 Ne buyurursa **tutarlardı sözün**
Görmege iverler-idi hem yüzin

sünnet ol-: Sünnet edilmek.

- 392 Göbeğin kesmişler **olmuş sünneti**

Kundağ olmuş sürmelenmiş hoş katı

sürüden ayrı kal-: Herkesin tuttuğu yoldan uzaklaşmak, doğru yoldan ayrılmak.

298 Kurt yavuz **ƙaldum sürüden bî-mecâl**
Ger meded irmezse irişür zevâl

şer odunu çak-: Ara bozmak, insanları birbirine katmak, fitne fesat çıkarmak.

439 Ol gice dilediler kim çıkalar
Dürlü dürlü **şer odunı çakalar**

şerbet iç-: Ölmek, şehit olmak.

1167 İy gözüm nûrı ƙapu açmak gerek
Çâre yokdur **şerbeti içmek** gerek

şeref vir-: Onurlandırmak, şereflendirmek.

143 Çün **şeref virdüñ** aña adaş idüp
İyleme ğor gine bir ev baş idüp

şevke gel-: İsteği, hevesi artmak.

378 Ƙaşra çıkdı rakşa girdi ħüriler
Şevƙa geldi çarĥa girdi nûrlar

taç üstüne kara donlar giydir-: Çok üzölmek, matem tutmak, duyulan acı ve üzüntüyü bazı davranışlarla belli etmek.

1163 Yolduran atalara şaƙal u şaç
Ƙara tonlar geydüren üstüne tâc

tana kal-: Çok şaşırarak, büyük bir şaşkınlığa düşmek.

769 Gice gündüz ğâlib oldı ħüzn aña
N'olduğın il bilmeyüp **ƙaldı taña**

tasa düş-: Kaygılanarak, üzüntü içinde olmak, üzölmek.

1035 **Taşalar düşdi** feleklere ƙamu
Âli aşĥab üstine çökdı ğamu

taş başını taşlara döv-: Çok üzölmek, yasa bürünmek, duyulan acı ve üzüntüyü bazı davranışlarla belli etmek.

939 Odlara yaƙsun hem od için taşın
Taşlara döğsün işiden **taş başın**

tatlı tatlı aşları zehir et-: Tatsızlık çıkarmak, huzursuz etmek.

1165 Firaƙ odına yaƙan ƙardaşları
Ağü iden tatlı tatlı aşları

teşvişini götür-: İçinde bulunduğü güç, olumsuz veya kötü durumdan kurtulup rahatlamak.

266 Oğluñuñ sevgüsine her işiñi
Ben göreyin sen **götür teşvişiiñi**

tihî gör-: Gereksiz görmek, lüzumsuz görmek.

577 Aĥmedi Bû Tâlibe işmarladı
Bunu sen şaçın **tihî görme** didi

tir tir titre-: Çok korkmak.

858 Ol mübârek yüzünü gördüğü ân
Ditredi dir dir şarardı çün hâzân

toprak alıp başına saç-: Çok üzölmek, yasa bürönmek, duyulan acı ve üzüntüyü bazı davranışlarla belli etmek.

1423 Āl ü aşhâb âh idüp baş açdılar
Toprak alup başlarına saçdılar

toprak (et-) eyle-: Öldürmek.

1238 ***Toprak iyle*** beni varlıktan geçür
Kerem iyle Hâbibüñden öñ geçür

toprak ol-: Ölmek, ölüp toprağa karışmak.

1031 Dürişüñüz dâyimâ bu cân-içün
Toprak olur guşşa yimeñ ten içün

ululuktan el çek-: Bir kenara çekilip toplum yaşamına karışmamak.

1229 Kâlısarsın yâ ‘ Âyişe tül sen
Ululıktan çekisersin el sen

uyku ver-: Uyuma isteği duyurmak, uyutmak.

699 Didi buluda dağı sen gölge ol
Uykı virdi Aħmede uyıdı ol

vade(si) yet-: Ömür sona ermek, ölmek.

1104 Enbiyâlar benden öñdin geldiler
Va‘de yitüp olar dağı öldiler

varlıktan geçir-: Öldürmek.

1238 Toprak iyle beni ***varlıktan geçür***
Kerem iyle Hâbibüñden öñ geçür

vücuda gel-: Doğmak, dünyaya gelmek.

362 Anası iydür çü vâkt oldı tamâm
Kim ***vücūda gele*** ol Hâyrü'l-Enâm

vücut bul-: Meydana gelmek, oluşmak.

410 Evvel andan ***bulmadı*** mı ol ***vücūd***
Diñle bâķisen dağı olma ‘ anūd

yakasını çak (et-) eyle-: Çok üzölmek, matem tutmak, duyulan acı ve üzüntüyü bazı davranışlarla belli etmek.

508 ***Yakasın çāk iyleyüp*** itdi fiğân
Anası ķatına eyletdi hemân

yakasını yırtıp baş aç-: Çok üzölmek, yasa bürönmek, duyulan acı ve üzüntüyü bazı davranışlarla belli etmek.

1407 Hep ***yakasın yırtuban baş açdılar***
Gözlerinden çok çok yaşlar saçdılar

yanıp tüt-: Yanıp tutuşmak, büyük üzüntü duymak.

1452 Ahmed-içün kâmusı **yanar düter**
Birbirinden bularuñ derdi yiter

yas donunu giy-: Duyulan acı ve üzüntüyü bazı davranışlarla belli etmek.

1312 ‘Azra’ il iy hümâm Cebrâ’ il emîn
Yas tonunu giyüben geldi hemîn

yas tut-: Çok üzölmek, yasa bürünmek.

1417 Yiryüzinde vahş u tayr u cinn ü nâs
Ahmed için **dutdı** kâmular[1] **yas**

yaş (akıt-, saç-) dök-: Üzölmek, üzölüp çok ağlamak.

777 Didi yanar nefis ü dil hasret çeker
Hiç kararum yok gözüm de **yaş döker**

yaş yerine kan akıt-: Üzölüp çok ağlamak.

1085 **Yaş yirine kan akıtdı gözleri**
Vâ-Resülâ dimeg-idi sözleri

yaşlar saçıp gece gündüz ağla-: Üzölmek, üzölüp uzun süre çok ağlamak.

1164 Tögdüren gögüsleri başlar açup
Ağladan gice gündüz yaşlar saçup

yerine getir-: İstenileni yapmak.

1468 Nice ki kıldı vaşiyet Muştafâ
Yirine getürdi aşhâb-ı şafâ

yerli yerince ol-: Uygun, yakışır olmak.

199 Kõdi kırık yıl tũrdı itdi terbiyet
Tâ **ola yerli yerince** her şufat

yetim (eyle-) koy-: Babasız bırakmak.

1169 Seni **yetim komağa** geldi oğul
Kimseden yokdur adı anı koğul

yola gel-: İstenilen biçimde davranışı kabullenmek.

838 Şoñra Hâriş oğlı Zeyd **geldi yola**
Tâ ki zaħmet gidüp ol rahmet bula

yola gir-: Bir yere varmak için bulunduğuy yerden ayrılarak yolculuğaya başlamak, harekete geçmek.

697 Çünkü **girdi** şıdık-ıla server **yola**
Yiridür didi Huzâ Cebrâ’ ile

yoluna malını koy-: Uğruna malını vermek.

583 Sevdi anı **kõdi mālın yolına**
Bildi anı kimdür ol hem yolına

yoluna yol bul-: Çare bulmak, çözüm üretmek.

880 Buradan artuğ kelâm hâcet degül

Tahkik ister-iseñ *yolna yol bul*

yoluna baş koy-: Bir amaca, bir gayeye yönelmek, bütün varlığıyla kendini vermek.

351 Aña ümmetdür İbrâhîm ü Mūsâ
Kodı baş yolna Dāvud [u] ‘isâ

yüreği (yan-) kız-: Yüreği yanmak, çok susamış olmak.

1133 Ditredi a‘ zâlarumuñ kâmusı
Kızdı yüregim getirüñ kânı şu

yüreğine ateş düş-: Büyük bir acı ve üzüntünün etkisi altına girmek.

430 *Düşdi* şeytânun *yüreğine* bir *od*
Yandı pes ol gice bî-ħad ol ħasūd

yüreğini dağla-: Acıyla ve özlemle içi yanmak, acıyla kıvrınmak.

34 Uyħusından uyanuban ağladı
Şevk od-ıla *yüreğini tağladı*

yüreğini doğra- (parçala-): Çok acımak.

1454 Bu firāk odı kime kim uğradı
Uğraduğınun *yüregini toğradı*

yüreğini büryan (kebab) et-: Bir kimseye büyük bir acı çektirmek.

1162 Niçe tonlar giyeni ‘uryân iden
Bağrı päre *yüregini büryân iden*

yüz (sürü-, vur-) sür-: Aşırı sevgi göstermek için yere eğilmek, yüzünü sürmek.

416 ‘İzzet idüp *yüz sürüdi* ümmeti
Giydirüp egnine atlas ħil‘ati

yüzü ak ol-: Çekinecek hiçbir durumu veya ayıbı olmamak.

1503 Öñ soñ ölmek dürüşün iyleñ yarağ
Ĥazrete varıcağ *ola yüzün ağ*

yüzü ak: Çekinecek hiçbir durumu veya ayıbı olmayan.

1036 On sekiz gün ĥasta düşdi nūr-ı pāk
Toğrılıkla dü-cihānda *yüzi ağ*

yüzüne bakma-: Önem vermemek, ilgilenmemek; darılmak, gücenmek.

303 Ger baña senden irişmezse meded
Yüzüme bakmaz benüm hergiz Aħad

yüzünü yere (sür-) vur-: Aşırı sevgi göstermek için yere eğilmek, yüzünü sürmek.

781 Vardı *yüzün yire urup* ağladı
Rabbisine çok tazarru‘ ileydi

zahmet çek-: Güçlkle karşılaşmak.

1288 Nice yıldur çok çok *çekdüm zahmeti*
Olsun için bulara Ĥağ rahmeti

zarar gelme-: Kötülük gelmemek.

141 Hiç *zarar gelmez* kemāl ü luħfuña

Hem yaraşur ol cemâl-i atfüña

3.2.2. Atasözleri

Her milletin kültürel yapısını ve yaşayış biçimini yansıtan kalıplaşmış dil birliklerinin başında atasözleri gelir. Atasözleri milletlerin yüzyıllar boyunca geçirdikleri deneyimler ve bunlara dayanan düşüncelerden doğmuştur. Bir beyit içine anlatmak istediklerini sığdırmak durumunda olan Divan şairleri tarafından da az sözle çok şey ifade ettikleri için atasözleri kullanılmıştır. Özellikle Divan edebiyatında atasözlerinin kullanımı moda hâline gelmiştir. Atasözlerini kullanan şairlerden bir kısmı zaman zaman onları halkın ağzındaki şekliyle değil aruz kalıbına dökerek hatta Türkçe kelimelerin yerine Arapça ve Farsçalarını koyarak kullanmışlardır.² Eserde atasözü niteliğinde yapılar da tespit edilmiştir. Eserde tespit edilen deyimlere oranla atasözü kullanımı oldukça azdır. Bunun sebebi atasözlerinin deyimlere göre daha fazla kelimededen oluşmalarıdır. Mevlit türünün özelliği gereği eserdeki deyimlerde olduğu gibi atasözleri de genellikle inanç, ibadet ve ölümle ilgilidir.

Faydasız söz söyleyenin aklı yoktur.

148 Zira anda çok ziyân var aşşı yok
Aşşısuz söz söyleyenüñ uşu yok

İnat kibrin yemişidir.

541 **Da' vi kibrüñ yimişidür** ey kişi
Da' vi itmez meskenet olan kişi

Fakir olan inat etmez.

541 Da' vi kibrüñ yimişidür ey kişi
Da' vi itmez meskenet olan kişi

Delil, bilmeyen kişiye gerekir.

1373 N'iyler-ise iyalesün baña Celil
Yürü **bilmez kişiye gerek delil**

Dünyaya gelen her kişi ölür.

1212 Şabr u cemil ile sen itme giri
Dünyeye gelen kişi gider giri

Meyve ağaçtan yere düşmeden ağacın bittiğini kimse bilmez.

119 **Düşmedin yemiş ağaçdan yire öñ**
Kimse bitdügin bilür mi ağacuñ

Önce kendi yüzünün kirini yıka.

552 Gel i Yahyâ sen seni gör halkı қо
Evvelâ kendü yüzüñ kirini yu

Her bitki tohumundan biter.

² Türk Atasözleri ve Deyimleri, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1971, C. I, s. XI.

- 117 Pes şu resme oldu andan kāyināt
Nitekim biter tohumdan her nebāt

Kuş yumurtadan çıkınca kabuğuna kim bakar.

- 535 Hem *hümā yumurdadan* çünkim *çıkar*
Ol yumurda kabına da kim bakar

Lafi bırak manasını gör.

- 163 Bir kalemdür şakki iki çün kılam
Lafzını koy ma'nasın gör ey dilem

Görünüşte meyve ağaçta olur, gerçekte ağaç yemişinden olur.

- 120 *Şüretā yemiş ağacından biter*
Ma'nada ağaç yemişinden biter

Nakşı bırak yüzünü nakkaşa çevir.

- 547 *Nakşı ko nakkaşa dönder yüzüü*
Aña teslim ide-gör kendüzünü

Ölenle ölinmez.

- 265 Didi ' Abdülmuṭṭalib ko bu işi
Ölen ardınca hiç ölmez bir kişi

4. Sonuç

Eski Anadolu Türkçesi döneminde, Türkçenin ön plana geçmesiyle Oğuzca yazı dili hâline gelmiş ve bu dönemde çok sayıda Türkçe eser verilmiştir. Bu eserlerin başında da sanat amacı gütmeyen, halk için sade dille yazılan mevlitler gelmektedir. Edebiyatımızda ilk örneğini Ahmedî'nin yazdığı mevlitlerin şaheseri Süleyman Çelebi'nin *Vesiletü'n-necât*'dır. *Vesiletü'n-necât*'ın Türk halkı tarafından çok sevilmesi nedeniyle 15. yüzyıldan itibaren birçok şair mevlit türünde eser kaleme almıştır. Bu yüzyılda mevlit yazan şairlerden biri de Gönenli Yahya b. Bahşî'dir.

Türk mevlit edebiyatının ilk örneklerinden biri olan Bahşî'nin *Mevlid*'i 25 Şubat 1488'de (12 Rabiulevvel 893) kaleme alınmıştır. İki nüshası tespit edilen *Mevlid*'in tenkitli metni 1527 beyit tutarında olup aruz vezninin "*fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilāt (fā' ilün)*" ve "*mefā'ilün / mefā'ilün / feülün*" kalıplarıyla yazılmıştır.

15. yüzyılın sonlarına doğru yazılan *Mevlid*, Eski Anadolu Türkçesinin genel dil özelliklerini yansıtmaktadır. *Mevlid*'in en dikkat çekici yanı ise söz varlığının son derece zengin olmasıdır. Eserde döneminin özelliklerine uygun olarak -bugün arkaik olarak adlandırdığımız- birçok kelime kullanılmıştır. Eser, yardımcı fiillerle kurulan birleşik fiiller açısından da son derece zengin olup 532 birleşik fiilden 469'u Arapça ve Farsça kelimelerle, 63'ü Türkçe kelimelerle kurulmuştur.

Mevlid'in dizininde madde başı olarak kullanılan kelime sayısı 2408 olup kelimelerin 995'i Türkçe, 971'i Arapça, 301'i Farsçadır. Bu kelimelerin yüzdeler oranları ise Türkçe % 41,32, Arapça % 40,32 ve Farsça % 12,5'tir. Söz varlığı çalışmaları yapılan 15. yüzyıl eserlerinde de benzer sonuçlar görülmektedir.

Mevlid'in, özellikle bir dilin kendine özgü anlatım yollarının en güzel örneklerinden olan deyimler açısından da çok zengin olduğu tespit edilmiştir. Bugün dilimizde eserin söz varlığında yer alan Arapça, Farsça alıntı kelimelerin ve özel isimlerin de birçoğu kullanılmaktadır. Dinî bir eser olan *Mevlid*'de Türkçe kelimelerin yüksek oranda olması eserin dilinin sadeliğinin bir göstergesidir.

Kaynakça

- Alyılmaz, S. (1999). Mevlit ve Türk edebiyatında mevlit türü. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü*, 13, 195-202.
- Ateş, A. (1954). *Vesiletü'n-necât mevlid*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Baştürk, Ş. (2011). Lâmiî Çelebi divan'ında kalıp ifadeler. *Bursalı Lâmiî Çelebi ve Dönemi*. Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Baştürk, Ş. ve Ogur, E. (2010). Ahmet Paşa'nın divan'ındaki Türkçe söz varlığı. *Bursalı Şair Ahmet Paşa ve Dönemi*. Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Ercilasun, A. B. (2006). *Başlangıçtan yirminci yüzyıla Türk dili tarihi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Eroğlu, S. (2014). 15. yüzyıl Türk mevlit edebiyatında atasözleri ve deyimler. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, S. 35, s. 99-149.
- Eroğlu, S.(2015). *Hamdullah Hamdî Ahmedîyye*. Bursa: Bursa Akademi Yayınları.
- Günşen, A. (2004), *İpsalalı Ebu'l-Hayr mevlid (inceleme-metin-dizin)*. Ankara: Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Yayınları.
- Hızlı, M. ve Yurtsever, M. (2000). *Ravza-i Evliya (Baldırzade Selîsî Şeyh Mehmed)*. Bursa: Arasta Yayınları.
- Kara, M. ve Atlansoy, K. (1997). *Mehmed Şemseddin, Yâdigâr-ı şemsî (Bursa dergâhları)*. Bursa: Uludağ Yayınları.
- Kılınç, A. (2004). Ezine yöresinin folklorik yapısında manevî ziyaret yerleri. *Hacı Bektaş Velî Dergisi*, 29, 1-4.
- Köksal, F. (2011). *Mevlid-nâme*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Kültüral, Z. (2009). *Hacı Mustafaoğlu Mecmaü'l Envâr (tenkitli metin- inceleme)*. İstanbul: Simurg Kitapçılık.
- Liman, H. (2008), *Yahyâ Bin Bahşî'nin Menâkıb-ı Emîr Sultân (Menâkıb-ı Cevâhir) adlı eseri (inceleme-metin)*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Pekolcay, N. (1950). *Türkçe mevlid metinleri*. Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü.

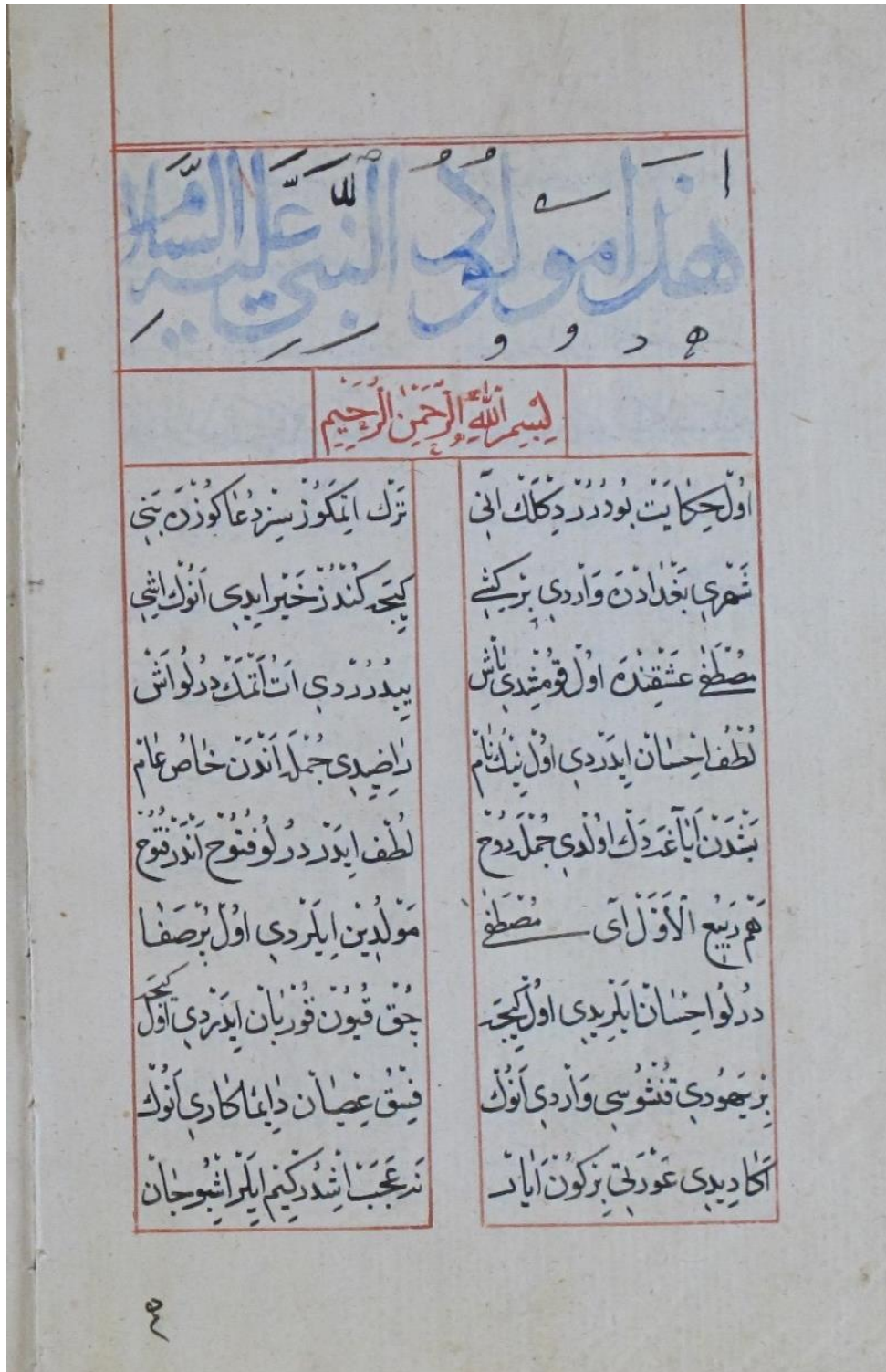
Sarı, M. ve Karaman, A. (1999). *İsmail Hakkı (Uzun Çarşılı) Karasi Meşâhiri*. Balıkesir: Zağnos Kültür ve Eğitim Vakfı Yayınları.

Şahin, H. (2004). *Türkçede organ isimleriyle kurulmuş deyimler*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Yayınları.

Türk Atasözleri ve Deyimleri (1971), İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5afca7a28cb5f0.48978844

76b Mevlidin Başı

Extended Abstract

A total of two copies of *Mevlid* were identified; one in the Beyazıt Manuscript Library and one in the Istanbul Süleymaniye Manuscript Library.

The copy in Beyazıt Manuscript Library is registered at number 5308. The bookback is in a dark brown leather skin. Five different works were identified in the book between 1b and 222a. The *Mevlid* of Yahya b. Bahşî, the source of our research, begins with basmala written in red ink right after the heading of "Haza Mevludü'n-Nebiyi Aleyhisselam" written in blue ink with. However, there are two stories in the first 99 couplets not included in the original script that we have seen in some *Mevlids*. The actual *Mevlit* text is 55 leaves. It was written in vowel point naskh style, on a yellow calligraphic sized straightedge paper, in a double column with 13 rows in each leaf. The captions in the copy were written in red ink, while the verse text was written in black ink. The original *Mevlid* text contains a total of 1424 couplets between leaves 79b-135a. The date of the writing of this work is not certain. It is understood from some couplets since his name is mentioned in the *Mevlid* Yahya b. Bahşî is the author. It is understood from the expiration register at the end of the book, the scribe of the book is Ali b. Hacı Abdullâtif Ibn-i Imranâr-Ruhâvî, and the date of copying is also 27 March 1576 (26 Zilhicce 983).

The work in the Istanbul Süleymaniye Manuscript Library is registered at Y-183 in the collection of Turkish Manuscripts in the Tercüman Newspaper Library. The bookback is dark brown, the covers are faint rosette, and the inner cover is in a marbled leather binding. Three different works were identified in the book between 1b and 101a. The *Mevlid* of Yahya b. Bahşî is 44 leaves in total. It was written in vowel point naskh style, on a yellow calligraphic sized straightedge paper, in a double column with 15 rows in each leaf. At the beginning of the text, there is the basmala written in black ink. The titles and some agent couplets were written in red ink, and the verse text was written in black ink. There are a total of 1274 couplets between the 1b-44a leaves of the copy. It is understood from 31a that the paper and the lettering changed and the book was repaired. The work begins with the basmala in 1b and the name of the book was mentioned as *Mevlîd* in 44a. Again, it was stated in 44a that the date of writing of the book was the day and month Prophet Mohammed was born in 893. Based on this date, it is understood that Yahya b. Bahşî wrote the *Mevlid* on 25 February 1488. It is understood from the expiration register at the end of the book, the scribe of the book is Muhammad b. Mehmet and it was copied is 1788-1789 (1203).

Yahya b. Bahşî put down the *Mevlid* on paper in masnavi orthographic writing style which was the dominant writing style the Turkish *Mevlit* literature. There is no information on the number of couplets seen in some masnavi style works. According to the comparative manuscript we have created with the present copies available, the book is totally 1527 couplets.

Yahya b. Bahşî who produced works in the period of Old Anatolian Turkish, was a poet with great mastery in Turkish language and the *Mevlid* is an important work reflecting the characteristics of the Turkish used in that era. Bahşî, who wrote down the *Mevlid* in such a style to reflect the vocabulary of the relevant period, included many words illustrating the characteristic of Old Anatolian Turkish, which we call archaic today.

Many Turkish words used in the *Mevlid* are still used in our language today. These words indicate how simple the language of the Old Anatolian Turkish period was and how effective the writers of the period used the Turkish language even in the Divan poetry. It is possible to say that, like most of the authors of this period, Bahşî consciously used our Turkish language in the simplest way in order to reach the public.

Since the *Mevlits* in our literature are the works generally written for the public, the language used in them is quite unsophisticated. Even if Arabic and Persian words were used, many of these words were also seen in the early period Islamic Turkish literature. These words are the words which are available in the vocabulary of our language even today and still known and used by the vast majority of people.

The number of words used as headings in the *Mevlid* is 2408. 995 of these words are in Turkish, 971 in Arabic and 301 in Persian. 41.32% of the words in the *Mevlid* are in Turkish, 40.32% in Arabic and 12.5% in Persian. It is seen that similar results were found in the vocabulary studies conducted regarding the 15th century works.

Yahya b. Bahşî, like many other poets, was not remain indifferent to the impact of the idioms and used them in his work to supplement wealth and vitality to his narrative. Some of these idioms were used not as in the layman's terminology, but rather in the prosody style even using Arabic and Farsi words instead of Turkish words. The idioms in his work by genre were generally associated with belief, worship, love of Prophet Muhammad and about the pain of Muhammad's death.

Proverbial structures were also identified in his work. The use of the proverbs is rather small in comparison to the idioms used in his work. The reason for this is that the proverbs are comprised of more words than the idioms. The proverbs, by the genre of Mevlit, are often related to faith, worship and death, as it is the case with the idioms used in the work.